

Год. V.
God. V.ДУБРОВНИК, 15. септембра 1906.
DUBROVNIK, 15. septembra 1906.Бр. 9.
Br. 9.**MURTALOV SLUČAJ.**

Prip. S. Matavulja.

Prvog novembra pred veče dođe Murtal u istočni kraj Biograda, u njegovu posljednju novu ulicu, koja još ne bješe svršena, gdje on zastade pred nekom kućom. Murtal bješe mlad čovjek, ne baš stasit, širokih leđa i malo povijenih ramena, ošišanih crnih brkova, ogromnih ruku i stopala. Pokriven je bio mekim klopavim šeširom, a odjeven prostranim kariranim haljinama, te izgledaše da je građevinski preduzimač. Međutim bio je naučnik i činovnik, i to, po svima izgledima, sjajne budućnosti u činovničkoj karijeri i velika imena na polju finansijskih nauka. Dobro raskoračen i kopajući nos kažiprstom mladi čovjek posmatraše zgradu na parter, sa četiri prozora. Nije mu se svidalo što se tri prozora nalaze s jedne strane kutnjih vrata, a samo jedan s druge. Ali vrata visinom i širinom bjehu izjednačena sa prozorima, te simetrija nije bila poremećena. Kako prozori desno bjehu zatvoreni, sunčani zraci sa vedrog zapada prelamahu se na staklima i titrahu se po ružičastim zavjesama iza njih, što je iz daljine izgledalo čarobno; ali se Murtal namršti pomislivši da se tamo mlad život raspada od neizlječive boljke, da se tu sa čežnjom očekuje smrt. Kuća je na obje strane razdvojena od drugih; na oba joj boka stršaše bujno granje drveća, zeleno još kao usred ljeta, što je takođe još ljepši utisak moglo činiti u daljini; na vratima od bakalnice, koja je bila u najbližoj zgradi, pojavi se neka omalena baba, sijedih obrva, velikih očiju; ona se zagleda u Murtala s očevidnom težnjom, da svrati na sebe njegov pogled. Sve to skupa, a s malim nekim ispravkama, moglo bi po-

služiti kao ugodan predmet slikaru. Slika bi mogla prikazivati: Idilsku kućicu, obasjanu suncem sa zapada, okićenu zelenilom, pravo gnijezdo ljubavi, koja je privukla i prikovala na ulici mladića, te očekuje kao će se promoliti na prozoru lijepa ženska dostojna toga okvira!... U blizini motri ga starost, koja bi mu htjela dati znak da bude oprezan, itd.

U istini Murtalu poznato bješe da su dvije bašte na prodaju kao zemljišta za nove zgrade, koja će zemljišta naskoro sjekira i motika očistiti od prorašća! On je već odavna sračunao, da u Biogradu novac uložen u zidanje naj veću dobit donosi, i ako je već veliki dohodak koji glavnicu donosi, kad se dâ pod kamatu. Proračunao je takođe, da ta kućica donosi godišnje 25·5. Udovica Rosićka uzela je pod najam i izdala je njemu, Murtalu, krajnju sobu za nešto manje nego što iznosi cjelokupna kirija! Po duši, tu ulazi doručak, osvjetljenje, ogrjev i posluga.

Da, uoči toga dana bješe Murtal najmio sobu kod udovice, iz koga će stana s vremenom, ako Bog da, slavan i bogat, preseliti se u kakav dvorac u sredini prijestonice!

Murtal uđe u trijem, iz koga drvene stube izvode pred dvojna vrata: desno su gazdaričina, lijevo njegova. O dovratniku višaše ključ. On otvori i uđe.

Prema jedinom prozoru bješe divân, u jednom uglu krevet, u drugom sto sa dvije stolice, u trećem gvozdена peć i umivaonik, u četvrtom kovčeg sa stožićem knjiga, a pored njih samovar. Murtal naj prije pogleda svoje stvari, pa na sve ostalo, pa se pruži na divan i reče u sebi: „Htjelo se, veli gazdarica, da prozori s ulice budu u simetriji, a da se u isto vrijeme dobije ova soba, odvojena od ostalih. Ovo je doduše ideal stana čovjeku sameu, koji je prinuđen da se zadovolji jednom sobom, ali suviše mi je skup! Uopće ideali ne vrijede onoliko, koliko se za njih troši, bilo u novcu, u nervima, u mislima!... Nego, ded sada da lijepo, na tenane, računamo!“ — I zadubi se u računanje!

Dušan Murtal, rodом Ličаниn, zagrebački đak, činovnik ministarstva finansija u Beogradu, bješe u dvadeset osmoj godini. Njegovo porijeklo i prošlost ogledahu se na njemu. Krupne kosti, nezgrapno držanje, neke prostačke navike odavahu,

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

da je seljački sin, da je djetinjstvo i prvu mladost proveo u oskudici, u borbi, bez domaćeg vaspitanja. A lijepo, visoko čelo, žive oči pokazivahu umlje i odlučnost. Bio je dobro srazmjeren, te u cjelini muškog izgleda; da se većma njegovao i ljepše odijevao, ličio bi na činovnika.

Murtal bješe rođen računar. Prilike u djetinjstvu i u mladosti izoštriše mu tu moć; kruta zbilja života osnaži mu prirodenu sebičnost i stečeno pravo na nepovjerljivost i lukavstvo. Svršiv s velikom mukom gimnaziju stupi na univerzu, gdje ga čekaše još ljuća borba za opstanak, posred poniženja svake vrste. Učio je matematiku i namjeravao da se oda profesuri, a živio je od kondicija, predavajući dječacima iz boljih kuća matematiku i njemački jezik, koji je dobro znao. Najposlije, dobiv diplomu, stavi je u špag i dode s njom u Biograd. Tu dobro prouči što bi bilo najbolje i posljedak je bio, da se ne obrati školskoj vlasti za službu nego finansiskoj. Išlo je s mukom, ali je išlo; primiše ga u odjeljenje, gdje je najviše naj suhoparnijega posla. Murtal izdrža i umjede uvjeriti starješine, da uživa plivajući u moru cifara. To mu donese tri unprijedenja za tri godine i uvjerenje da će daleko „otplivati“, ali mu odnese polovinu snage. Po ljekarevu savjetu nade zdraviji stan.

Obišao je, valjda, dvadeset ulica, dok je naišao na tu kuću, gdje ga dočeka činovnička udovica Rosićka, iznurena, sredovječna, suviše obična obličja, ali koja imadaše neku prirodenu eleganciju u svemu i odmjerenost i tačnost u govoru. S njom bjehu dvije kćeri, već zrele djevojke, u glavnom nalik na mater. Udovica zacijeni skupo, a umjede mu ciframa dokazati, da zaraduje vrlo malo, što nju visoko diže u njegovim očima. Djevojke nadoše načina da mu u ono malo vremena i kroz te pregovore dadu znati, e imaju više obrazovanja i viših ideala, — što mu je bilo gotovo odvratno. Najposlije sleže ramenima i davši kao kaparu polovinu mjesečnog najma otide.

Vraćajući se naiđe na bakalnicu, u kojoj bješe i trafika, gdje svrati da kupi duhana. Za tezgom bješe njeka stara Cincarka, velikih očiju, koja, pošto ga posluži, zapita ga, da li ne traži stan, a kad on kaza da ga je pogodio, baba uzviknu kako se raduje što je Rosićka izdala! Sirota žena jedva je to čekala,

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

jer, veli, ne može izlaziti na kraj sa ono malo penzije a sa onakom bijedom u kući, bolesnom kćeri, koja se raspade od „jeftike“. Murtal se prenerazi čuvši to, a baba se iznenadi, što je gazdarica to zatajila. On, sav uzrujan, poteče natrag, da otkáže, ali mu se u misli predoči dostojanstvena udovica koja toliko vlada sobom i koja se ne će lako zbuniti, nego će mu po svoj prilici odgovoriti: — „Ja dužna nijesam da vama pričam svoje domaće stvari. To je jedno. Drugo je, vi me za tako šta nijeste pitali. U ostalom, vaš je stan potpuno odvojen. Možete ne useliti se, ali kaparu ne ćete dobiti natrag!“ — Pomisao, da će uz štetu biti još i smiješan, učini da se predomisli. Otide k svome doktoru i ispriča mu, a ovaj mu reče: „Moj gospodine, ako će te vi, u vašim prilikama, da u Biogradu izbegnute svaki dodir sa tuberkulozom, onda bi jedini način bio, da nabavite vazдушnu loptu, pa da u njoj nastavate!...“

Murtal, dakle, opravi u novi stan svu svoju imovinu, nekoliko desetina knjiga, veliki kovčeg sa rubljem i haljinama i svoj famozni ruski samovar, kojim se mnogo ponosio.

Pošto se svi ti sitni događaji izredaše u pameti Murtalovoj, poče da utvrđuje dnevni red u novom stanu ovako: Ustajanje tačno u šest časova. Radiće švedsku gimnastiku prema otvorenom prozoru, pô časa. Doručak. Rad na na djelu „*Prijedlog za temeljno saniranje finansija Kraljevine Srbije.*“ Odlazak u kancelariju. Ručak u gostionici, u varoši. Povratak. Kratak odmor. Čitanje. Nastavak rada na pomenutom djelu. Šetnja čas i pô. Večera u stanu (uz čaj, šunke, sira, jaja itd.). Čitanje novina. Spavanje...

Bješe nastao sumrak. Murtal jednako ležaše na divanu, nauznak, najzad okrete se na bok. Kroz otvoren prozor između dvije kuće, što se sučeljavahu, ugleda dio neba. Gledajući u nebo, osjeti kako diše punim plućama, kako mu je u neobičnoj tišini neobično ugodno; učini mu se, da kroza svaku kožnju rupicu upija mir i neku tajanstvenu snagu! Zacijelo odavno nije osjećao tako što, jer u Biogradu tri pune godine stanovao je u mračnim i zagušljivim izbama, gdje su mu uvijek vrijeđana bila sva čula!

Murtal stade slušati tutanj koraka, isprekidane riječi i rečenice po trotoaru ispod prozora. Poče ga hvatati san, ali, u

isti mah, poče ga zanimati taj topot, ti krnji razgovori, te stade zamišljati oblića prolaznika i nagadati njihove misli. Ni takom djetinjarijom odavna se nije zabavljao, ali njegova odavno sputana mašta, ta živa duševna moć, koja hoće da radi, ote se nenadno i uze maha. Jedan glas pod prozorom reče ljutito: „Ej da mi ga je...“ — Murtal se nasmija i dopuni...“ Ščepati, pa pod noge, je li? A zašto bolan?“ — Drugi, starački krezub, reče: — „Kažem ti, da nije nikakva žena! Jes lepa, ali...“ — Murtal dopuni: „Ali je nevaljala! A ti si star, moj brajko, pa to ne praštaš.“ — U tome Murtal ugleda vrh od šubare, koja otplovi ispred prozora. Onaj pod šubarom reče za sebe: „Imala je opština pravo što te istera!“ — A kad se odmače, ču se ovaj nastavak: „Bio čovek činovnik, gospodin, a sad je fukara, kao i ja!“ — Murtal reče: „Bogme je ovaj visok!“ I zamisli ga crna, koštunjava, sa krupnim zubima, sa sje kirom o mišici! Još bi što nagadao o prolazniku, ali u taj mah pojavi se žut polucilinder, koji otplovi protivnim pravcem. Murtal veselo reče: „Na moju dušu, ovo će biti taj istjerani općinski činovnik, čijoj se nesreći raduje onaj crni sa sje kirom“.

Tako je i dalje Murtalova mašta od onog, što nazre i načuje, hvatala stihije, od kojih je sastavljala cjeline — male svakidašnje romane. To da se desi čovjeku, koji nikad nije uzimao na um ljude drukčije nego kao „ekonomske jedinke“, koji je prezirao svaki „nestvaran“ rad! Usred te rabote Murtalova mašta uoči nješto čudnovato, onamo na kraju horizonta, nješto visoko, šiljasto, što se poče klanjati prema ulici! Murtal budan, svjestan, razabrao bi odmah, da je ono jablan, čiji vrh povija vjetar; ali Murtalovoj mašti, koja se razigrala, kad je cijelo ostalo biće bilo na ivici jave i sna, prividje se, da je ono redovni večernji „sufemoni-majstor“, koji poklonima javlja da nastaje sve veća tišina, da je vrijeme, da se ulice očiste od naroda! Murtal je sa zadovoljstvom osjećao, da na svaki poklon „ceremonijara“ zbilja nastaje sve veća tišina, i da sve rjeđi bivaju prolaznici. Onom čudnom „logikom“, koja vlada u nama ne samo za vrijeme sna, nego često i prije njegova početka, po kojoj nalazimo da su svakojake matanije prirodne i istinite, Murtalu se činilo da je to naj običnija pojava, na

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

koju se obikao od vajakade. Samo je nalazio da taj prirodni velikodostojnik malo ranije vrši svoju službu nego obično.

A kad htjede prijeći ivicu jave i utonuti u bezdan dubokog pokoja — baš u tome trenutku osjeti, da je zavladała neobična, neprirodna, dotle nikad ne doživljena tišina, koju on u sebi nesvjesno, nehوتيčno nazva „siredlina!“ Učini se Murtalu da se u njemu i u prirodi svaki atom ukočio, da je od jednom prestalo svako i naj manje kretanje, da vaseljena mre.

Užasnut, bez daha, cijelim bićem poželje ma kakav pokret. Taka težnja mora obuzeti davljenika za vazduhom. I kad Murtal izgubi nadu da će ikad moći sobom mrđnuti, trže ga strahovit vrisak iz gazdaričina stana...

Onako zastrašen i bunovan, skoči sa divana i poteče u mračan hodnik, gdje ga dočeka trostruko vriskanje, isprekidano nerazumljivim riječima. Vrata se otvoriše, te izide udovica šireći ruke i vičući: „Kuku! umrla Dragica! Kuku!... Moje dijete! Jadno moje dijete!... Naprasno!...“

Pridružiše se i kćeri sa sličnim uzvicima i riječima.

Murtal, zbunjen, premještaše se s noge na nogu, dokle jedva dođe do riječi. I reče:

— Sažaljevam, gospodo!... Ovaj... ja... mogu li vam biti u čemu na usluzi?

Sve tri zasušē riječima, te ne mogaše ni jedne razabrati, ali, naj poslije, mati učutka kćeri i sklopi ruke pred njim:

— Kad ste tako ljubazni i dobri, učinite nam milost, otidite u Nišku ulicu u br. 14. Tu stanuje naša rodbina — moj brat, kapetan Ivanić. Javite za nesrećan slučaj, za užasan slučaj, molim vas. Kažite da smo same!

Murtal otide što je brže mogao. Išao je kao u nesvijesti, kao pod sugestijom; tek pošto prevali gotovo kilometar puta, kad bi na polovini hoda do daleke Niške ulice, stade se pribirati. Zastade i zapita se.

— Šta se ovo dogodi? Kakvo je ovo iznenadenje? Tako reći u samoj instalaciji, ja noćas ne ću imati mira? Šta noćas! Ni sutra, ni... I kakav je ono čudni san! Baš u trenutku... Hm! Sirej! Sirej! Prostota sve nazivlje sirejem i od njega zavisi! Odmaknu glavom, pa nastavi put lakše, pa nastavi razmišljanja potpunije. U glavnom, nije se mogao načuditi da ta-

kav događaj kao što je „nestanak jedne nezatne i nepoznate mu ekonomske jedinke“ može toliko poremetiti mir i predviden matematički tok pozitivna života Murtalova!

Pošto javi kapetanu, otiđe u gostionicu, gdje zateče svoje obično društvo, kome ispriča događaj! U daljem razgovoru o tome, Murtalu dođe namjera da prenoći u gostionici, ali mu svi zamjeriše, rekoše, kako ne bi lijepo bilo, da on, kao prvi susjed i ukućanin nesretne porodice, ne svrati na posjedak! Jer je običaj biogradski, da rodbina, prijatelji i poznanici sjede kod mrtvaca: Ko duže sjedi, više počasti ukazuje.

I tako, eto, ponovo Murtal će činiti ono što mu ni na kraj pameti nije bilo, a kamo li po njegovoj volji i po rasporedu! — „Pa dokle ću ja tijekom putem, koji je za mene stramputica“, uzviknu ljutito mladi čovjek. A! Ja ne zavisim od sirejâ! To treba energično presjeći, pa ići za svojom voljom! Hajde još ovu žrtvu obzirima, običajima i koje čemu! Pa *finis!*

Bješe duboko u noć, kad stiže pred svoj novi stan. Zastade pred osvijetljenim prozorima i pomisli: „Kakva razlika za nekoliko časova!“

U trijem začu silan žagor. Gazdaričina vrata bjehu otvorena, i kroza njih kuljaše duvanski dim, vinski miris i vonj ljudske gomile. Uđe u prednju sobu i zateče je punu punceatu svakojakih „ekonomskih jedinaka! sa sabljama, u mantijam, u suknjama, zabradenih, raščešljanih!“ Kroz vrata druge sobe ugleda pod pokrovom noge pokojnice. Stade se prikazivati, stadoše mu se prikazivati, pa mu čudom nekim načiniše mjesta! Čim sjede, dođe preda nj čaša vina. Dvije bijele ruke držahu poslužavnik. On zahvali, pogleda i jedva poznade gospođicu Andu, stariju Rosićkinju. Onako ubrađena crnom maramom, u crnoj bluzi, isplakala i blijeda, učini mu se skroz preobražena; mnogo ljepša. Bješe stasita i jedra „ekonomska jedinaka“. Kad Anda donese drugo poslužjenje, kafu, njeki ženski glas do njega zaunjka:

— Molim vas, gospođice, sjedite vi ovdje, do moje nove mušterije, a ja ću malo kod pokojnice!

Murtal pogleda tu, koja ga tako nazva i poznade staru bakasku, koja mu otkri tajnu Rosićkine kuće, u očevidnoj namjeri da ga navede, da ne uzme stan! stara se osmjehnu i nastavi:

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

— Čim sam vas prvi put vidjela, odmah sam pogodila da ste dobar čovjek! Prosto, kao da mi nešto reče: „Ovaki se rijetko radaju!“ A sad, kad mi gospodica reče, kako ste im se odma u nevolji našli, kažem: S ovakim dolazi blagoslov u kuću! I kriveći usta, baba otide.

Zamijeni je Anda, koja započe lagano:

— Gospodine Murtale, ja sam vam za nješto kriva, — ja sam na svoju odgovornost uzela na posluhu za večeras vaš samovar, sto i obje stolice! Nadam se da u ovakoj prilici ne ćete zamjeriti! Doduše, ne bih se usudila, da nijesam uvjerenjena, kao što je i mama i Soka, da ste vi rijetko plemenit čovjek!... Ali što vam je samovar divan, gospodine Dušane, to je prava rijetkost!

Murtal okrete glavu u istom pravcu kao i oni i videći kako pred tolikim svijetom paradira njegov samovar, prođe ga gnjev, koji ga bješe počeo obuzimljati.

Kašljuenu i poče: — „Dobro ste učinili, gospodice!“ Pravi je moskovski. Košta petnaest rubalja na mjestu!

— Tâko!? reče cura i načini lice kao da ču nješto nečuvano. Ali, bome, i vrijedi! Neka vam ne bude žao! U ostalom, za njeke stvari istinita je riječ: „skupo plaćeno, jevtino je plaćeno!“ Taj će pretrajati ljudski vijek!

To Murtala izvuče iz prpe, to je bila veza, za koju se zakači, da prijede na svoj omiljen predmet. I započe uvodom, koji dovodi do pojma o „ekonomskoj jedinici“. Anda ga slušaše, kao da sluša kakav roman. Pažljivo je piljila u oči mu i postavljala pitanja. Vjerojatno, takoga predavanja još nije bilo u takoj zgodi, a Murtal opet nije nikad imao takog slušaoca! Govorilo se u tom skupu i o politici, o izborima, o bankrostvima, o rdavoj općinskoj upravi, o ženidbama i razvodima, itd. ali sve to ovlaš i na preskok. A kad svi ostali posustaše, kad započe opće zijehanje, Andu tek tada obuze pravo oduševljenje, tek tada poče razumijevati veliko načelo: da svijet i ne treba posmatrati sa drugog kakvog gledišta, sjem ekonomskog, da, u suštini, svako pitanje sadrži drugo ekonomsko! Djevojka je bila toliko umna, da se potpuno s njim složi i u tome, e je i brak, na prvom mjestu, ekonomska stvar. Čak iskreno odobri Murtalovu misao, da se čovjek u njegovim pri-

likama ne smije ženiti prije četrdesete godine, u dobro sredenim ekonomskim prilikama!...

Murtal je uobičajeno pio vino samo praznikom, i to umjerenom; u vanrednim zgodama, kad je bio gošćen, (o slavama, svadbama itd.), rado bi i „povukao“ kako se kaže u Srbiji. A na Dragičinom bdijenju, u razgovoru sa umnom i ljubaznom njenom sestrom, Murtal povuče toliko, da samo zapamti, e se oteturao u svoju sobu, kad je zora zabijelila, a nikako ne zapamti šta je još govorio.

Dugo bi bilo pričati, šta osim ekonomije je sve za vrijeme postupno sljedovalo. A bilo bi i suvišno! Zato ograničicu se na glavno.

Glavno je, da se nakon godinu dana od toga slučaja rodio drugi tačno: da je Ande rodila muško čedo, zakonitog sina Murtalova.

Taj se slučaj desio, od prilike, kad je trebalo, da izade na svijet ono: „*Saniranje finansija Kraljevine Srbije*“. Eto mjesto saniranja, dođe na svijet: Ekonomska jedinka, kojoj dadoše ime: Mirko Murtal! Slučaj, dabogme, neznatan slučaj za nas sve, ali koji spriječi karijeru Murtalovu i učini da finansijska književnost bude oskudnija jednim remek-djelom.

IZ „NOVIJEH DUBROVAČKIJEH ELEGIJA“.

Lujo Vojnović.

I.

La Paloma.

(1881).

Vožah se po mrtvijem vodama jezera. Kratki talasi nadimahu se tromo, puni listova žutih i bijelijeh nenufara. Ar-nautska ostrva i brda, blijeda u vodenijem parama, redahu se na divljem orizontu do visova sniježnijeh, a ribarske kolibe stajahu prosute, kao trogloditske gragje. Bez smjelosti i čara, glibava voda cjelivaše izlizane stijene na kojima gomile kamenja i slamnate strehe bez ljudi svjedočahu za neke nezapamćene, mračne seobe prosjačkijeh plemena.

Sâm stajah na lagji. Na krmi se vijaje zastava, čagjava, ponizna, tužna. Sred mliječne tišine, prekinute dosadnim disanjem pare, po koji se put čuješe krik pelikana, a u sumračnoj šari, na dalekom visokom ševaru, proljetahu duga, bijela krila vodenijeh ronaca.

U taj mi čas, ne znam kako, ugje u dušu topli vazduh Grada. I vizija mi sve jasnija bivaše nekog dana, kad meksi-kansku pjesmu zapjevah s Njom u staroj polači za Gospom. Nesnosljiva topla pjesma zauze mi moždane i otpočeh je pje-vati kao nekijem drugijem glasom — utvara i ljubavnijeh sjena.

„Ah, *les gais matelots!*“ raznošaje vjetar preko nizina onog nedovršenog svijeta. I osjećah svu strast i gorčinu moga prvoga predavanja ženskome sreću, tamo doli, pod onom kućom na Pločam, gdje hrid mirno cvate i propada k moru, rumena, izmučena, puna tajnijeh, nedostiživijeh požuda.

Pogledah oko sebe. Ovdje, zemlja jedva dirnuta prolaznim povjetarcem sreće, opustjela, divlja, demonima predata. Kruti,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

surovi Islam, nesregjene i tvrde melopeje, bez one tople raskoši što provijava kroz molitvu osvajača pod drugim nebom, opojenijem miomirisom divljijih carevića. Tamo na domu, trofeji humanizma, u prirodi, u spomenicima, u ljudima, odregjeni, skladni ritam ljubavi mora i djevojaka.

Sad vidjeh sebe i Onu, koja tamo pod čempresima u Tri Crkve, zaboravljena i prezrena, trune, kako nekog večera prolašasmo u valsu, Ona sva u erljenu kako napast, dok se ova ista pjesma razlijegaše u orkestru, bôno, lepršaj regbi sa prekomorskih talasa izmorene golubice.

I sjetih se još večeri „ispod Lazara“ na pragu kućice gdje mistično rastijahu lâle, kad me kroz miomirisne šetnjice moljaše da je spasim od prodaje surovom prekomorcu. Ja joj poljubih ruku, i pognute joj glave šćah ispiti strasne usne i duboke oči, ali šušnja čempresa kod pritvorenijeh vrata prepade nas.

Mjesečina obasjavaše Grad. Na bedeme sniježnu bacaše koprenu. Preljevaše se u srebru po zimnjem moru, nadimaše sjene kuća, maslina, pôma, agava. Probijaše tajne znane šetnjice, diraše žute, visoke amarilise, istočne careviće i mnogošarne dalije. I rastadosmo se, protrnuti lahorom s pućine, ona k domu kod drevnoga manastira, ja k domu za Gospom...

U sumraku začu se krik kao davljene zvijeri. Bješe li to vika pelikana na povratku s večernjega lova i pozdrav mu djece sred velikog, nepristupnog ševara? I dok on predavaše možda kap za kapi svojoj djeci krv iz nakazne guše, u mom sreću sa pjesmom onijeh dubrovačkijeh noći propadaše kap za kapi moj život i sлагаše se krvav na Nju, koja trune pod čempresima, na vidiku beskrajne pućine.

II.

Na Boninovu.

Cvale su hridi. I one na putu i one strmoglave na moru. Po srijedi se prašna staza protezaše pod posljednjim tracima sunca, put Grada nevidljivoga.

Cvale su hridi. Vihojle pomaljahu glavice izmegju izgorjelijeh litica. Žute mješahu zlatom rigje ispržene stijene. One ljubičaste stajahu svečano kao biskupski plašti, a druge, bijele, šiljahu zamaman miris začugjene u svijet. Oko nijeme i zagonetne ploče, sa koje je neznana ruka izbrisala triumfalni natpis pješaka Revolucije, ruzmarin u cvijetu drugovaše sa posljednjijem suzama zlatne kapinike, a dvije agave raznošahu k nebu fantastični cvijet.

Doli ispod puta iste se vihojle — modre, žute, bijele kao kolo Dantovijeh djevica — produžavahu k moru. Talasi nešto srodna imahu sa šarama njihovijem. Svaki primaše kao odsjev treperećijeh cvjetova i bližnjemu ga talasu predavaše. I tako sa Boninova krilata pjesma vihojla prohoggjaše na more, a ovo je predavaše grebenima i pržini do dubina gdje tajanstvene trave rastu. Petka tamnjaše u plamenu zapada. Po vrsima bori propuštahu zlatnu prašinu sunca kao kroz vezivo gotskijeh balkona. Srp od dijomanta probadaše nježnu modrinu neba.

Od jednom u sutonu mrtvačka progje pratnja. Teorija djevojčica, u bijelu, sa granama čempresa u ruci, progje izmegju mora i hridi. Sve su jednake bile. Samo jednu spazih, profila umbrijske madone, blijedu kao slonova kost.

Samokosno zvono zabruji na mrtve. U dahu vihojla i rasevaćene mrče primirivaše se more i jednoličnijem ritmom pratijaše talase zvona u Tri Crkve i nekog dalekog, nestašnog u vāli Gospe. Djevojačka pratnja progje. Nad mrtvima se megju čempresima smijahu busovi erljenijeh leandara.

III.

Tarahanovna.

(1774).

Plavokosa, tanka, velikijeh tamnijeh oči, strangleda, pjevava po blijedom licu zagonetna žena dogje nekog dana u Grad. Pratijaše je litavski knez. Oko nje šaptahu neki strašno joj ime: „Unuka Velikoga Petra.“

Gospari stadoše da vijećaju. Žilavi Grad dvije godine drhtaše pred Katarinom, ali Greima ne šćaše otvoriti vrata.

Na tom skrajnom pristanu Zapada počinjaše borba dvaju svjetova. Sve što imahu velikijeh sinova vlastela bjehu poslala po Zapadu, pohogjeni strašnom mišlju da ih euritmija i jedinstvo Crkve ne bi ostavili, kad ih veće svud naokolo sve ostavilo bješe. Katarinin ljubavnik vrebaše čas kad će da prekine peterovjekovnu tišinu onijeh bedema i da savije prkosnu jadransku općinu.

Oci dovijecaše. Zagonetnu ženu odvedu u Tri Crkve. Zatvore je u polaču na kojoj Angejo Gundulića jednako brani opustjeli dom.

Polača stajaše u svom italskom čaru. Na tankijem jonskijem stubovima tri velika svoda pričahu veselu misao Renesanse. Prozori ponavljahu poeziju mirnijeh balkona Farnezovoga doma i dvorova božanskog Bramanta. Dvornice, skalini zamišljeni za sitne korake velikijeh gospara, dubrovačka pila sa glavama krilatijeh Amora, pozlaćeni tavani primiše pustolovnu ženu. U prostranom perivoju česme pjevahu, a na dugijem litijskijama korčulanskijeh stubova u majskom suncu bugjaše se odrina.

U tom vlasteoskom miru „Unuka Velikoga Petra“ proživje prve i posljednje mirne dane svoga pomamnoga bijega. Mlada vlastela dolazahu o sumraku, penjahu se na štit Gundulića ili na visoke rubove tvrđoga zida da vide plavokosu, blijedu gospogju, tamnijeh, stranglednijeh oči.

I nestade je. Jekaterinin ljubavnik vrebaše na tu ženu, jer smetaše onoj drugoj ženi na Nevi. Primami je na italske žale. S Vječnoga je Grada privuče na obale Arna, pa otuda na toskansko more.

Pobjeditelj Česme nekog dana zauze tamo carskim snom općinjenu plavokosu gospogju, kako šćaše da zauzme slabi Grad na jadranskoj pučini koji drsko, još od davnijeh vremena, zakriljavaše sve velike bjegove. Zarobljenica otplovi put sjevernijeh voda i nestade je sa lica zemlje.

Dvor u Tri Crkve jednako stoji i prolazniku otkriva opustošeno lice Renesanse, nalik na profil lijepe mrtve žene na kojoj priroda polako crta rasulo.

Na Boninovu, maja 1904.

ПОЦУОЛИ И БАЈЕ ЗА РИМСКО ДОБА.*

Проф. В. барон Љубибратић.

Поцуоли — некадашња *Dichaerchia*, а римски *Puteoli* — стоји у красном смјештају Напуљскога залива. Многи споменици, а особито величанствени амфитеатар, рушевине стародревнога Сераписова храма, те огромни останци силнога гата (лукобрана) још данас, након толико вијекова, очигледно славе моћ и величину Рима, господара цијелога тада познатог свијета.

У доба, када се бујно развијао промет између Италије и Египта, бијаше велик и број оних људи, те сваке године било из Грчке, било из Италије иђаху пут Египта. Из Александрије обично су кретали у Пучеоли, које мјесто још се више подиже, кад се засу лука Остија близу Рима, а још не бијаше довршена нова лука, око које су својски радили Клаудије и Трајан. Антифил, велики грчки пјесник, који живљаше за моћнога Аугуста зачуђен пита, зашто Пучеоли треба гатова, мостова и мула тако огромних и пружених далеко у море. На тај упит сам одговара, да у пучеолку луку пристаје бродовље цијелога свијета. Стога и Стације, те живљаше за цара Домицијана, назва Пучеоли и луку му „*litora mundi hospita*“.

На чврстим ступовима и големим луковима почиваше тако звани Калигулин мост, гдје је врвјело цијело пучеолско становништво да поздраве долазак александријске флоте, која доважаше из далекога Египта жито, да се бадава дијели међу становнике вјечнога Рима, да се насити, гладна свјетина која господоваше над Истоком и Западом. Брод до брода запре-

* Ово је фрагменат пишева путописа.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

маше цијелу пространу луку, а јарболи се чињаху запањеном мотриоцу као каква густа пространа шума. А је ли могло бити иначе? Из Спаније долажаху бродови крцати жита, вина, уља, воска, меда, смоле и гримиза. Журили су се и тискали, знојили и викали робови, који су оптерећени из големих утроба огромних бродова искрцавали то благо на крај. На другом се крају луке опет орила вика и бука оних, који су накрцавали бродовље, те је имало скоро одједрити пут Фениције, Сардиније или Ципра.

Осим жита из Африке и Египта, уља и вина из Спаније, жељеза с отока Елбе те других сировина осталих источних земаља, пролажаху кроз ПUTEОЛИ сви производи из Александрије, као: платно, шарени сагови, разнолика стакларија, папир, тамјан, и други нај скупоцјенији производи крајњег Истока и Запада.

И становништво у ПUTEОЛИ бијаше веома помијешано и шарено. Уз поноснога Римљанина, који заогрнут у својој този, ступаше као да је какав владар с Истока, могао си видјети житеље сретне Арабије, Галилеје, покорене Сирије, подјармљене Грчке. Могао си ту опажати све ношње, чути сва нарјечја и језике Истока и Запада, јер је сваки већи град имао у ПUTEОЛИ своје филијалке, своје трговачке куће, своје људе, те су радили и за себе и за своје господаре. Козмополитизам у ПUTEОЛИ бијаше исто као и у Риму, само с разликом, да у Рим хрљаху морално и материјално пропали људи, да у том средишту свијета спроводе своје дане у раскоши и раскалашености, а у ПUTEОЛИ долажаху они, који намјераваху зарадити кору хљеба и стећи имање.

Али ПUTEОЛИ не бијаше на гласу само као трговачки град, него и као љетиште. Већ за Цицерона саградише ту многи одлични Римљани своје виле. Што више још ће ти данас брбљави водич показати останке једног господскога љетниковца, у којем је Цицерон, познати *pater patriae*, проводио љетне мјесеце. У овом убавом крају можда сноваше прерадбу оних говора, које ми данас, након 19 вијекова тако радо читамо, и ако нам је познато, да их римски Демостен у оном облику није изговорио Квиритима вјечнога Рима. И гласовити Гелије залазаже радо у ПUTEОЛИ, да се одмара и

у друштву ученог ретора Антонија Јулијана претреса литерарна питања; а граматичар Херодијан написа ту свој познати *Simposion*.

Амфитеатар је у Путеолима један од нај љепших и нај боље сачуваних споменика овога града, који је некоћ био рвло гласовит, а уједно је и један од већих познатих амфитеатара, јер је у њему могло стати до 35.000 гледалаца. Ступови, који подржавају облукe од камена, издјелане на чуњ, сачувани су још веома добро. У подземним су ходницима и галеријама биле затворене дивље звијери, одређене за борбу. Арена се је могла поплавити водом, да се у њој приреде на у ма х и је, поморске битке. Добро су сачувана мјеста за гледање — *cavea, gradus spectaculorum* те се редаху у округ. Испод ових мјеста бијаху друга нижа сједала — *subsellia* — заштићена оградом за обрану од дивљих звијери. Кроз разна *vomitoria* улазиле су звијери у арену. Редови се сједала за гледаоце подизаху једни више других у концентричним круговима. У нај нижем реду сједлаху магистрати, затим остали грађани, а у нај вишем жене, под једним тријемом на ступове, а други је дио истога тријема био остављен за пук.

Неугодно се осјећамо, кад мотримо овакав амфитеатар, јер нам помиње ону невину крв, те се пролијевала само зато, да се наслађују округни гледаоци, који *pollice verso* захтијеваху смрт несретних гладијатора и робова. Ето чини нам се, да видимо секутора, оборужана бодежем и штитом, гдје прогони свога такмаца рецијарија, оборужана само мрежом. Ту се двојица боре са животом и смрти, а ондје је дивљи лав својим оштрим панџама већ распорио једног несретника. А гдје су оне велике чете мученика, који послје нај грознијих мука заглавише, да крволочним мотриоцима својом крви за свједоче Христову вјеру?

Али макнимо се с мјеста ове људске туге, гдје су се људи с људима клали као дивље звијери, само за насладу гледалаца, те кренимо даље, да прегледамо останке Сераписова храма.

Већ се 1358. године знало да опстоји овај храм, али га ископаше тек године 1720., кад одгрнуше дубоку наслагу земље, те га је покривала. Састојаше из огромног четверо-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

кутног двора са 48 ступова, између којих се ступаше у 32 мале ћелије. У предворју било је шест коринтских ступова, од којих су данас још 3 на старом мјесту. Посред овог огромног двора дизао се округло храм са 16 ступова од афричкога мрамора. Кипови Сераписа, нађени у храму, ресе сада дворане Напуљскога Музеја. Кад се зна, да се тло, на којем је лежао храм, било спустило за 15 м испод површине мора, особито је интересно разгледати по ступовима трагове, што је море оставило на њима.

* * *

У старо су доба цијенили Баје као бисер између свих убавих мјестанаца на красном Напуљскоме заливу као прво и најраскошније купалиште. Пјесници римски и грчки, а особито Стације и Марцијал, нијесу престајали на све могуће начине славити својим пјесмама природне љепоте тога убавога кутића. Болесници долажаху да окријепе своје порушено здравље; здрава чељад на доколицу, да отјерају бриге и да се развеселе забавама, каквих не познаваше ни покварени Рим. Жене сумњиве прошлости настојаху да у своје мреже улове невјеште и богате младиће, који у Бајама попуњаваху свој одгој и наобразбу. Римски силници подизаху величанствене дворове и натјецашу се да одвоје у сјају и раскоши. За владарима не заостајашу ни племићи, ни бога-таши, који су ту, баш уз море, имали красне своје засеке.

Неописива красота смјештаја, блага клима, љети и зими једнако угодна, красно ведро небо, тихо плаво море, ваздух опојен мирисом разноврсног цвијећа, све потицаше на уживање живота, без бриге за сутрашњи дан, за будућност. Недогледно се мноштво малих чамаца љуљало на мору, или водило весела друштва на пријатељске састанке и гозбе, а у дебелом хладу густих шума около Баја сједашу заљубљеници, шаптајући жарке, страствене ријечи. И по мору и по обали разлијегаху се од рана јутра до касне ноћи звуци угодне музике, а у ноћној се тишини орило пјевање момака, те под прозорима своје драге приређиваху серенате.

Раскалашеност и разузданост бијаше у Бајама преотела мах, ако се може вјеровати ријечима пјесника Вара, који у

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

једној сатири говори, да су у Бајама дјевојке заједничко добро младића и помахниталих стараца. И стога се Цицерон бојао, да му се не упише у гријех, што у врло опасно доба запушта Рим, да се само неколико дана задржи у Бајама. Сенека, стари пезадовољни и брбљави филозоф, чији се живот није нипошто слагао с ријечима, називље Баје средиштем свих опачина.

За жене бијаше боравак у Бајама особито погибелјан. Често се догодило, да је која матрона дошла у то купалиште чиста и невина као Пенелопа а оставила га као Хелена. Овидије, познати пјесник љубави и женске красоте, тврди, да је многи болесник у Бајама задобио здравље, али изгубио своје срце.

А данас? Од овог сјаја, од ове величанствености није остало него мало незнатних споменика, неколико порушених зидова некоћ красних вила. Цијели крај, падалиште римске аристократије, сада је пуст, занемарен. Чудно те се доимље ова пустош, гдје негда владаше онај бурни страствени живот. Жалибоже тако пролази *gloria mundi*.

ZVONO I KIPOVI „ZVONIKA“ U DUBROVNIKU.*

B. Kosić. Dubrovnik.

Pošto je našem „Zvoniku“ po mnijenju tehničara prijetila propast, vlasti odlučile su da bude razvaljen. U tu svrhu trebalo je sagraditi armaturu i skinuti sa „Zvonika“ zvono i ona dva bronzana kipa, što kucahu u nj ure za dobnjak. Zato polovicom prošlog mjeseca počele su graditi armaturu. Kad dopriješe do trijema, u kojemu je zvono, bjehu upravo vrlo pomnjivo i vješto skinuta prije ona dva bronzana kipa, a poslije samo zvono. Kipovi su tada preneseni u mjesni domorodni muzej a zvono u atrium općinske palače, da se ondje sačuvaju. I kipovi i zvono lijepo nam dokazuju visoki stepen kulture starih Dubrovčana!

Zvono od bronze liveno je u Dubrovniku naročito za ovaj „Zvonik“ 1506 godine, kao što su bili liveni u istu svrhu i pomenuti kipovi, po svojoj prilici poslije zvona.

Ovo je neobične veličine, jer mu donji promjer iznosi 1:30 m, a visina bez uši (po osi zvona) dopire do 1:30 m; s ušima 1:62 m. Ima debljine kod svršetnog ruba 9 cm, a po sredini je prilično tanji. Cijeni se da zvono teži ukupno preko 2000 kg.

Forma je zvona posve ugodna: kusočunjasta, recimo, dugoljasta oblika gore zaobljena, s plaštom (oplošjem) ukusna profila i predstavlja nam obični tip zvonâ onog doba.

Radnja je pak zvona sasvim izvrsna; gledao je sa umjetne ili sa tehničke strane, pokazuje majstora prvoga reda. Uresi, koji kite gornju trećinu zvona, od naj bolje su dobe re-

* Svracamo pažnju g. čitalaca na ovu zanimivu radnju o dubrovačkim umjetninama, kojijem se ona bavi. Umjetnine su od vijekova stale u „Zvoniku“. On se u Dubrovniku tako zove *zvonik* *zvonik*.

nesanse i spominju Rafaelove stupove vatikanskih loža, a izvedeni su tolikom ubavnošću i finoćom, da ne bi majstor bolju bio upotrijebio ni radeći oko kakve srebrne kupe za gospodsku dvoranu; te uprav treba da žališ, da će s vremenom ovo zvono poći opet na svoju prijašnju visinu, i onda s nje, samo svojim zvukom, spominjati svoju ljepost onima te su ga dolje gledali.

Vrh zvona, kojemu je 2·07 *m* ošesarine, opkoljuju, s priličnim odskokom, neke razne arhitektonske česti (modanature), koje skupno iznose 75 *mm* širine. Kraj ovih česti teče naokolo red tratorkova (akantova) lišća, a listovi mu stoje jedan uz drugi; 24 ih je na broju; prave gore zvonu jedan nakit, koji se i podalje vidi, jer su listovi prilično oskočeni i imaju 12 *cm.* dužine. Odmah je iza njega, između dvije uske kornize sa dvije membrature, jedan, recimo, pās, 9 *cm* širok, krasna nacerta; u njemu se ponavlja za deset puta u zvonovu okrugu jedan te isti simetrički ornamentalni tem, a ovome su glavni motiv dvije obilnice (kornukopije), pune voćaka i cvijeća, koje se spajaju nožicom bogato ukrašenog širokog vaza, a na svojijem rogovima nose po jednoga sokola otvorenih krila. Sve je to urešeno s akantovim i drugim lišćem, što se pak savija s raznim kombinacijama s jedne i druge strane. — Napokon na kornizi ispod ovoga nakita vise naokolo vezani o kolućicama s vrpčama, kojih se krajevi vrlo lijepo vijuju i lepršaju, 12 poluvijenaca (festunâ), od kojih svaki sastoji iz četiri grupa voćaka cvijeća i lišća. Nad njima stoji orao glavom okrenutom put desne a rastvorenim krilima i zauzimalje čitavo unutrašnje polje, koje zatvara poluvijenac. Između ovih poluvijenaca spuštaju se dolje, obješene na nakićenu traku, volovske lubanje s rogovima, koje kite nizovi biserja. — Na strani pak, koja nam predstavlja lice zvona, mješte volovske lubanje visi, između dva poluvijenca, lijepo vezan trakovima, jedan, relativno, veliki vijenac sastavljen od ornamentalnog lozova lišća; u njemu se nalazi kip S. Vlaha, niska relijeva prilično dobro oskočena. Zaštitnik je dubrovački u biskupskome rimskome odijelu; blagosiva desnom, a grad mu je u lijevoj ruci. Sa strana su mu slova S | B (S. Biagio). Suprotna strana zvona ima jednako obješen vijenac; razlika je samo ta, da je u njemu Bogorodica sa Spasiteljem u skutu.

Ispod oba vijenca vise, sa vrpceama krasno zavezanim, kao jedna meduzina krilata glava. Lice joj opkoljuju dugačke kose i jedan trak, kome je dolje uzao, lieu ispod brade, a krajevi mu lepršaju Karakteristična je, ja mislim, ova glava, a navlaš joj trak i uzao, jer je ona posve slična onoj što kiti gornju stranu oklopa na prsima gore spomenutih kipova što kucahu ure; a trak, uzao mu i krajevi idu (osobito na jednome kipu) istim načinom u obe glave; stvar koja bi možda svjedočila da su zvono i kipovi po svoj prilici radnja istoga majstora, o čemu ćemo štogod više kazati, kad opišemo rečene kipove.

Ovaj posljednji dio nakita, to jest poluvijenaca itd., prilično je dobra odskoka i ima 95 mm širine, a sa vijencima i na njima obješenim glavama 36 cm. Cjelokupni nakit gornje strane zvona zauzimalje 65 cm širine. Radnja je ovoga nakita, kao što se i gore reče, vrlo lijepa, a poslije taljenja gdjegdje i dlijecem dotaknuta. Donja strana zvona opkoljena je jednostavnim arhitektonskim modanaturama, kojima je ukupne širine 36 cm, a glavna im je čest kao jedno široko (22 cm) a plitko upravno grlo (gola diretta), kome odgovora naj veća debljina zvona. Pored ove česti gore, malenim međusobnim razmakom (25 mm), teku dvije uske kornize s parom membratura, a dolje, kod zvonova ruba, jedna od takovih korniza svršuje donji nakit zvona. — Zvonu je unutra u vrhu kolutak, da mu se prigodno može dodati klepac te zvoniti.

U polju zvona, dolje povrh spomenutih modanatura i ispod vijenca sa S. Vlahom, čita se ovaj latinski natpis:

. ACTA VELVT PHOEBVS DISTINGVIT TEMPORA CVRSV .
 . TERRIGENIS PERAGENS SIGNA SVPERNA POLI .
 . SIC SONITV NOSTRO NVMERATVR CIVIBVS HORA .
 . NOCTE MONENS REQVIEM . LVGE LABORIS OPVS .

To znači:

Kao što sunce tijekom razlikuje vremena, koja su prošla,
 Mičući ljudima višnje znakove nebeskog svoda;
 Tako našim zvekom broji se građanima čas,
 Koji obnoć opominje na počiv, a obdan na radnju —

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

a pod ovim, između gore rečene dvije kornize, ime je majstora, koji kaže da je ovu radnju salio na čast i slavu S. Vlaha godine spasenja 1506.

. BAPTISTA . PIVS . DIVI . BLASII . HONORI . ET . GLORIAE . HOC . OPVS . FVDIT . A . S . M . D . VI .

To znači:

Krstitelj Pije nebesnom Vlasiju na čast i slavu ovo djelo sali G. S. 1506.

МУДРЕ ИЗРЕКЕ.

X.

1. Посмртна слава није друго него седмина у кући покојника.
Баумбах.
2. Слава је награда за све премоћи, које састављају дио добара друштвеног живота; она је праведно надарје за све што је часнијег у освојењима памети, у изнашашћима генија, у подвигама крепости.
Алиберт.
3. Владај добро са својом кућом, ако хоћеш да добро владаш са јавном ствари.
Килон Спартански.
4. Она је добра влада гдје се пази више на законе, него на говорничка празнословља.
Истл.
5. Ниједно оруђе владања није боље од добријех пријатеља.
Тачит.
6. Људи се владају главом: са добријем срцем не игра се на шака.
Шамфорт.
7. Странке су зло, које пријања свакој слосодној влади.
Торквевил.
8. Поучавати демократију, побуђивати ако је могуће њезнна вјеровања, оплемењивати њезине обичаје, водити њезине покрете, замјењивати мало по мало пословно знање њезиноме неискуству, праве користи слијепијем нагонима; удешавати своје владање прама временима и мјестима; примачиват га слиједећи околности и људи, то је прво држанство, које се дан данашњи намеће онијем те управљају људскијем друштвом.
Торквевил.
9. Свеопће је задовољство најбоље јамство за сталност сваке владе.
Торквевил.

СРПСКА ВЕЗИЛАЧКА И ТКАЧКА ОРНАМЕНТИКА.

Пише **Јелица Беловићева** — Сарајево.

Вјетар душе, а катмер мирише
Драги драгој ситну књмгу пише,
Пошљи мени душе у памуку...

Споменици дивних наших народних везова нијесу једини свједоци величине традиције нашега рода, ипак нам и они износе слатку визију прошлости и говоре нам јасно о „старој слави и старим јунацима“. Из радова наших бака говори срећа њихова, бол и туга њихова, вјера и љубав њихова, говори сва душа народна, она лијепа, богата душа.

Умјетност везилачка и ткачка стајала је у нас на врхунцу техничког савршенства већ у средњем вијеку, кад је није било ни у којег народа Европе тако напредне као у свих Словена.

Разнолике манифестације оригиналне наше умјетности прекриле су дворове читаве Европе, то нам повијест јасно доказује. То су мртваци, који говоре јасније него ишто о великој култури тадањих Словена, како нам то припознаје и Француз викомт *Melchior de Vogüe*.

I.

Украј византске цивилизације развијала се упоредо и култура јужних Словена. У византској култури састао се као у оточишту тијек романске и притјецај старих азијских култура. Ту је црпао Словен, ту се је рађао и препорађао његов историјски значај. Ту су се састале, стопиле, прелиле и измијешале антике цивилизације, и остављене од својих поганских богова преточиле се у словенске народе у духу хришћанства.

„Визант — вели право Rambaud, францески учењак — би јаше за словенски свијет оно, што је Рим био за западни и германски свијет“. Бизант је освојио и покорио многа и дивља и културна племена, па даде историјски живот Србији, Хрватској и Бугарској, даде им облике владе, умјетничку и књижевну културу, даде им сву цивилизацију, даде им нарочито душу хришћанску.

Народи словенски већ су у VII. вијеку, када су дошли на Балкан, имали своја народна ткива, своје орнаменте и везове, своју вуну и свој лан, али умјетничка израда тих послова бијаше у највећем цвату тек утјецајем византске културе. Прави период процвата текстилне умјетности у јужних Словена можемо рачунати око год. 900—1167. за владе Стјепана Немање, а можда и коју стотину година прије. Доба крсташких ратова оплодило је народну машту одушевљењем за умјетност сваке, па и те руке. Граде се цркве, ките се орнаментима, које даровита Словенка ванредно вјешто преноси на своје текстиле, на црквене хаљине, заставе и иконе, па и на одијело својих јунака, на накит свога дома. Краљеви словенски жене се са принцесама византским (н. пр. краљ Милутин); а ове доносе богато одијело, које усхићује љепоти вазда отворену душу словенску. За цара Душана двор српски тако је сјајан и богат, као некад двор Византа. Све богатство, сва раскош византске умјетности преноси се у српско царство, те овдје оплођује народни Геније. Цркве и дворове покривају умјетници лијепим сликама и мозаицима, сандуке и реликвијаре пуне скупоцјених текстила из fine свиле, из гримиза и броката, са историчким везовима, а манускрипте еванђеља ките орнаменталним минијатурама непролазне љепоте.

Необични напредак с моралних и религиозних идеја покрену плодан активитет словенске расе. А бијаше то раса горљива, чила, млада и одушевљена. Тако су постале најоригиналније српске умјетнине у везу и ткању, оплођене духом византским, а рођене из богата и млада крила. Словенска раса непоқварена, здрава и чила, умјерена и идеална баштинила је историчну улогу Византа иза пада тога силног царства, улогу: предати цивилизацију Оријента западним народима. Да су чињенице одговарале хти-

јењу, Ренесанса у Европи била би осванула за неколико стољећа прије. Али провала Турака покварила је путеве тога красног хтијења.

Разорила је у својој једрој клици цивилизацију Словена на Балкану, и да није било те провале, тако грозне и ужасне, словенска раса стајала би можда у првим редовима народа европских.

II.

Да су европски први народи већ онда тражили и нашли* највредније производе ткалачке и везилачке умјетности у нашим крајевима свједочи и ово, што пише берлински „Lokalanzeiger“ (18. Juli 1906.). — Професор *Lessing* изјавио се пригодно отварања саркофага Карла Великог (умро 814 г.) овако: „Ово отварање стоји у свези са једним дјелом о збирци ткива, коју издаје краљевски умјетно-обртни музеј у Берлину. Било је важно, да у ту збирку дођу и слике ткива, у којем су умотане кости цара Карла у саркофагу у Ахену. Да у томе орману имаде скупочјених ткива бијаше познато већ од год. 1843., када се је саркофаг такођер отварао... У виду на ова ткива, у које су умотане кости великог цара, ради се поглавито о двјема свиленим комадима. Један је византински посао и то из 10. стољећа. Други је покровац сицилски из Палерма и то касније дометнут из 12. или 13. стољећа. Ваљда га је у гробницу дао цар Friedrich II. око г. 1215. Византински покровац имаде богате орнаменте у колутима успоредним, а у средини је слика слона. То је ткиво без сумње рађено у ондашњем царском ткалачком заводу у Византу, па имаде и имена својих ткача у новогрчком писму; али без ознаке године. Други сицилски покровац имаде такођер бујне орнаменте са птицама и звјеркама налик зецу¹.“ — (Да, то нијесу такође словенске кунџе, јер птице су очевидно старословенски орнаменат). — Ако је ткиво и у Палерму рађено, орнаменат је без сумње словенски. Боје су живе

* У српској и хрватској везил. орнаментици нема битне разлике (тек понегдје су мале локалне разлике), зато је посве исто, говорили ми о једној или другој.

¹ Спор. „Срб“, бр. 7 о. г. у „Биљешкама“ на стр. 331

и сјајне, да се Нијемци чудом чуде. Н а с т о не т р е б а да з а ч у д и, јер нам је позната трајност наших народних боја, док их је народ с а м израђивао по својим прокушаним рецептима.

Ти ће покровци (дио постранични) бити одселе изложени у музеју у Берлину, те је од кардинала *Fischera* заиста лијепо, да их је дао у ту сврху. Да смо их ми могли добити за који наш музеј! Али вазда се туђин дичи оним, што је нама ближе или што је наше . . . ; а ми и не знамо, како смо једноћ били богати . . .

III.

Византски је стил велика умјетничка синтеза, па је било добро, да је инспировао словенске везилачке стилове својим одређеним, јасним и лијепим значајем и својим промишљеним комбинацијама. Изашао је из гипка, свјежа и елегантна духа, пуна елемената старих цивилизација, па је за то освајао срца, као што то чини свака права умјетничка љепота. Ако га Словени и нијесу слијепо преузели, њихови радови стоје исто под његовим благословљеним утјецајем, узев при томе у разним словенским крајевима неке локалне физиономије, али вазда једнога типа.

Слобода византског духа оставила је Словенима широке путове, ако се и надахњиваху његовим принципима. Тако су разни словенски народи унијели у словенску народну орнаменту (какова се је касније прочитавала) нове елементе, нове варијанте, нове органе конструкције, нове интенције у линијама и нове форме и пропорције. Генерална умјетничка синтеза остала им је иста и на сјеверу и југу словенском, очит доказ, да су црпали из једнога врела. Ипак начин и неки детаљи откривају у сваком словенском народу оригиналну верву, засебни начин адаптације и засебно прилагођивање везилачких метода материјалу веза као и околици, гдје је ношен.

Округли орнаменти, па они у форми рибље кости (*Fischgrätenstich*), у лику кривуљице, поткове, лука или у линеарним комбинацијама сваке руке већ се виде на најстаријим српским везовима. Не стоје те игре линија у свези са геометријом или

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

са науком цртања, него их је везиља узимала дијелом са орнамената српске архитектуре или са ликова старословенског писма. У обојем гледала је светињу народну, коју је настојала увеличати ситном иглом у везу и њежним ткачким чунком у пирлиту. Отале и она извјесна строгост у линијама, без сувишка, без сувишних орнаменталних изданака, отале она чистоћа и отвореност у нашим везилачким ликовима. Све је лијеп склад, драга једноставност у том стилу, који од неко доба одушевљује и редом све европске народе: најприје Инглеze, па Францезе, а сада и Нијемце, који ће ове јесени у Берлину уредити изложбу јужнословенских везова, да буде узором и потицалом њемачке везиље и китничарке. Куд и камо више треба да љуби своје народне радове лијепа модерна Српкиња, којој на срце ставља народно благо одлична српска пионерка и дивна г. Савка Суботићка, велећи: „Аманет Ваш жена из народа и њезина привреда!“ Генијална је мисао њена, како да се српском сељаку олакоти плаћање пореза (у Србији). „Нека сељанка тка платно за војнике (за ерар) умјесто пореза, а сељак чебета за коње, кроз зиму су обоје беспослени, а њихов производ и трајнији је и здравији од куповног“.

* * *

Како су Нијемци мало савјесни у археолошким испитивањима крај све своје толико разглашене „Gründlichkeit“ (темељитости), нека илуструје ова вијест, коју доноси бечка „Zeit“ (бр 1387. 5. авг. 1906).

„Истраживањима на пољу археологије захваљујемо за цијело много драгоцених вијести из давних времена; она обogaђују знање наше на многим пољима, али само онда, ако су рађена са егзактним стручним познавањем и ако се хипотезе оснивају на реалним доказима. Смјеле хипотезе није слободно узети за темељ тврдњама. Као што су то Нијемци чинили баш са овим напоменутим ткивом у Ахенској гробници Карла Великог. О томе „Prunkgewand“-у писали су Нијемци много, да је из т. зв. „Elephantenstoff“-а, т. ј. из слонове коже. Али пошто таква одијела ни прије Карла Великог ни послје њега

није било, није тај славни „Elephantenstoff“ никако дао мира једном њемачком музеалном директору. И он стаде тражити да му се отвори заљевени лијес пригодом пријеноса у Шпајер. Именоваше одбор и тај оде у Ахен. Отворе заљевени лијес, нађу напоменућа дивна ткива, али „Elephantenstoff“ остаде бајка. У златном ткиву бијаше увезен слон, чему су се могли и прије домислити, јер није добро отварати тако старе реликвије, пошто би музеални чувари морали знати, да људска кожа и свако ткиво (текстил) остане само дотле неоштећено, док је спремно у херметички затвореној душичној атмосфери, као што су мумије и одијело њихово у неким катакомбама св. Стефана у Бечу. — На зрак није га добро изнијети а камо ли преносити од мјеста на мјесто.“

Славни „Elephantenstoff“ није дакле друго, него наш словенски вез, рађен у духу византском, а кога сада Нијемци крсте са „Sarazenenstickerei“ ; али није нипошто никакав уникум. Препоручујемо њемачком музеалном директору, нека оде погледати понтификалне одежде старих митрополита, знаменитих самостана у Русији, као и оне у Касан-цркви и Изац-цркви у Петрограду. Ту су одијела са богатим словенским везом на брокату а везана са правим бисером и драгуљима, а сваки комад овог одијела репрезентује читав иметак. Нека оде погледати и царску ризницу у Бечу, па онда дивне везове познатог женског самостана близу Беча.

Владика Fischer добио је 6. августа о. г. од цара *Wilhelma* брзојав овога садржаја :

„Прегледао сам са највећим занимањем драгоцене тканине из реликвијара Карла Великога. Ваша Еминенција допринијела је много за културно-историчко испитивање тиме, што сте превремено предали обртно-умјетном музеју ове драгоцене доказе стилистичке и декоративне умјетности из доба часне прошлости. Захваљујем Вам се за то, што сте отворили доселе сакривени приступ и ширим круговима за студије симболског приказана и старог ткања са Истока, гдје је онда умјетни обрт тако дивно цвао.“

Ето припознања из царских уста ! Гдје год се наши народни радови покажу, успјех им је сигуран, само ми сами не умијемо их доста цијенити. Не морамо ли зато попут

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

а по столке цијенити прегнуће одличне народне добро-творке, дивне наше госпође Савке Суботићке, која је кроз пуних 50 година уложила сав свој труд, сву своју златоусту рјечитост, сву отменост свога друштвеног положаја и сав свој сјајни патриотизам, да наш свијет, а и страни упозори и одушеви за народну израду!? Част јој до вијека! Слава јој!

На изложбама српски радови непрестано славе триумфе. О томе би свака Српкиња морала водити рачуна и тиме се дичити.

У Tourcoing-у у Францеској приређена је недавно изложба намјештаја. „Journal de Roubaix“, лист, који у Roubaix-у излази, доноси симпатичну цртицу о изложби тканених производа из краљевине Србије, што ето с францеског преводимо: „Један дио павиљона за изложбу намјештаја заузима и врло лијепо уређено одјељење краљевине Србије. Овај дио павиљона, у коме су српске ствари изложене, грациозно је намјештен, а шарени ћилими, дивне завјесе, које зидове украсују, чине особито красну декорацију. Ту вам сједе двије младе Српкиње у народном лијепом српском одијелу, те лагано, стрпељиво и умјетнички чу ове красне и чувене пиротске ћилиме, на којима се боје тако добро слажу! — Над једним древним српским грбом, тканим вуном, видимо многе врло оригиналне и красне народне ручнике, платна, сукна, торбице и друге лијепе ствари. П у б л и к а ј е у с х и ћ е н а ! „

* * *

Колика је штета, да ми немамо ниједног албума с народним везовима! Овако странци без икакве контроле плијене наш богати ђулистан! Српска краљевска академија издала је г. 1891. и г. 1906. свега 12 листова са врло лијепим орнаментима заслугом велеуч. госп. професора Вида Вулетића-Вукасовића и било би за жељети, да она тај најкориснији рад настави, док не изда бар 200-300 албумских листова!

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ. — ОСЈЕНЕ I PRIKAZI.

Милан Павлов Јовановић Вуковар Сријем. Deutsch-serbisches und serbisch-deutsches Wörterbuch zusammengestellt von **Prof. Johann Grtschitsch**. Zwei Bände. Erster Band: Deutsch-Serbisch. Neusatz, Verlag der Gebrüder **М. Поповић** 1905. 8° S. 592. Preis 8 К. Српско-њемачки и њемачко-српски Рјечник. Саставио **проф Јован Гргић**. У двије свеске. Прва свеска: њемачко-српски. Нови Сад. Издање **Браће М. Поповића**. 1905. 8 стр. 592. Цијена 8 круна.

Сваки, ма и не био књижевник — може лако увидјети, да је састављање рјечника тежак рад по ономе:

„Si quem dura manet sententia iudicis olim
 Damnatum aerumnis supplicisque caput,
 Hunc neque fabrili lassent ergastula massa,
 Nec rigidas vexent fossa metalla manus,
 Lexica contextat: Nam coetera quid moror? Omnes
 Poenarum facies hic labor unus habet“.

То ће у кратко рећи: Ако суд хоће кога да педепше, нека га не осуди на робију, већ нек рјечнике саставља, јер тај један рад све педепсе у себи саставља“.

Г. састављач трудио се је да овијем рјечником притече у помоћ нај већој потреби; истина, да у њем има нешто недостатака и гријешака, али мислимо и при свем том смијемо казати, да је рјечник тај који броји више од 30.000 врло помљиво сређенијех и растумаченијех ријечи — удешен по нај прије за оне, којима је поради њиховог занимања — позива — од неопходности, да се служе српскијем језиком, а да с њим потпуно не владају; то вриједи нарочито за саобраћај у аустро-угарскијем земљама као: Хрватској, Славонији, Далмацији, као и у запосједнутијем земљама Босни и Херцеговини,

гдје се баш српски као земаљски и званични језик говори и употребљује.

Надаље г. састављач нуди у овом дјелу својим драгим земаљцима помоћно средство, које ће им омогућити, да се науче језика великог моћног германског народа и да буду црпали не из мјерно богатство њемачке књижевности, из које то произвире, особито књига ова послужиће и као вјежбеница за изучење њемачког језика, а истодобно и као савјетник при пријеводу из српског на њемачки, пошто је израђена по садашњем научном начину рјечничком тачно и одређено; у истој су ријечи удешене по најновијем правопису њемачком, а протумачене чистијем, лијепијем српскијем језиком екавским нарјечјем.

Према методи састава и распореда као и према тумачењу даје се лако спознати сад већ унапријед, да ће ово дјело надмашити својијем научнијем значењем, напреднијем и најновијем начином и саставом старија овакова дјела која су већ и застарела. Код именица додан је члан (сполник), којим је означен род им, додан је и *genitiv* једине и множине, а код глагола су сем ознаке врсти им, додани и нужни облици. Поједина слова су по најновијем правопису удешена и растумачена, означене су тачно ријечи, како да се пишу: именице, кад са великијем, а кад са малијем почетнијем словима, јуридичка терминологија dostatно је заступљена, крсна имена мушка и женска, те земаљска имена прилично су сакупљена, многа крсна имена су чисто српска као: Милан и др., за то и нијесу њемачкијем тумачена. Додане су скраћенице, које се истичу у овом дјелу, а и иначе у животу и науци, као и тумач им. Све стране ријечи означене су звјездицом*.

Мислим дакле да ћу погодити, ако кашем, да ће ова књига, практична, а јевтина, при томе лијепо израђена, те удешена исцрпно, зналачки према духу данашње најновије науке бити својски примљена добро и пријатељски у свијем онијем круговима, који ма како долазе у додир са српскијем и њемачкијем народом и њиховијем језиком, именовито: ученицима, књижевницима, званичницима, трговцима, те свакоме, који се бави о њемачком језику, добро ће послужити и бити тумач за све оне ријечи које им буду требале.

Израда овог дјела је врло укусна, без знатнијех погрјешака, јер је г. састављач баш нарочито настојао, да оно буде у свакоме обзиру онако, ко што треба да је; а за израду овог дјела набављена су посве нова слова.

Дјело је увезано у дивотне корице са кожном полеђином, са златнијем словима као конверзациони лексикон — а и сам увез је дивотан; стаје само 8 круна, а у меку повезу само 6 круна.

За сад је изишла П р в а свеска — њемачко — српска — а кад буде од истог дјела издана и у нашијем рукама и друга свеска — српско њемачка, — тада ћемо да о њему донесемо још опширнији реферат у овом листу.

KNJIŽEVNI OGLAS.

Veliki Ćiril-Metodski kalendar za 1907. g.

Velik po obliku, a kud i kamo veći po sadržaju. Klub Ćirilsko-Metodskih zidara u Zagrebu osvjetlao je lice pred čitavim hrvatskim i srpskim narodom izdanjem ovoga kalendara. Nijedan od hrvatskih kalendara, ne može se ni iz daleka takmiti s ovim ni po spoljašnjoj opremi ni po vrsnoći i obilju sadržaja umjetničko-književnoga. Uredio ga je prof. Dr. Milan Ogrizović, a dostojno otpremila knjižarnica Lava Kleina.

Zabavni i poučni prilog dijeli se u dva dijela

Prvi dio: Istra i Istrani.

Drugi dio: Ostali zabavni i poučni prilozi.

U prvom dijelu iznose se:

Istarska naša sela i gradovi opisani i opjevani. Istarske gradove opjevao je divno naš Vladimir Nazor. Iza toga dolaze prilozi istarskih naših sokolova sve ljepši od ljepšega — biser do bisera. Lijepo ističu zidari namjenu u svrhu ovoga kalendara u Pozdravu:

Za Istru izlazimo s ovim kalendarom pred hrvatski i srpski svijet.

Svrha nam je u prvom redu, da upoznamo sve Hrvate i Srbe s ovim dijelom otadžbine naše, koji je još dosta nepoznat — sa zemljom, s ljudima, sa životom njihovim, pa da tako jače učvrstimo vezu ovih članova naše porodice, što govore istim jezikom.

U drugu ruku hoćemo da dobitkom ovoga kalendara pomognemo družbi sv. Ćirila i Metoda za spasavanje naše djece u Istri. Dakle za dizanje naših škola, koji su jedini bedemi protiv tuđoj navali — a po gotovo u ovo za nas odsudno doba.

Evo sad prilike nama Hrvatima i Srbima da učinimo rodoljubno djelo, da pomognemo braći izloženoj navali tuđice.

Sadržaj je kalendaru ovaj:

Prvi dio:

Pozdrav; Istarski gradovi, od Vladimira Nazora; Nešto za pravdaše, od biskupa J. Dobrile; Tri pisma biskupa Dobrile, od M. Mandića; Istarska himna, od Antuna Kalaca; Ne zaboravite Istri božićnice, od J. Trnskoga; Preko mora, od E. Kumičića; Karakter Istre, od Milana Marjanovića; Zeka od E. Jelušića; Iz „ratarskih pričeća“, od M. Laginje; Hrvatske narodne pjesme iz Istre; Za staro slovo od Viktora, Cara Ernina; Spas Istre od Lj. Varjačića; Pjesme Mate Baštijana; Krv nije voda, od A. Tentora; Istri od A. Kalea; Pogled u Istri i njezine otoke, od D. Hirca; Istri, od R. Katalinić-Jeretova; Hrvatskoj Istri, od V. Badalića; Majčina riječ, od R. Katalinić-Jeretova; Istrani Talijanima, od J. Trnskoga; Na grobu mučenika Ostermana, od Stj. Miletića; Za istarsku braću, od M. Žagara; Istri, od I. Grohovca; Sušak i Opatija pred 30 g., od J. Milčetića; Ex occidente lux, od F. Ž. Milera; Otok Sušak, od M. Dežmana; Matija Grbić Istranin, od Đ. Körblera; Jedno veče u Volovskom, od M. Ogrizovića; Družba Sv. Ćirila i Metoda za Istru; Klub Ćirilsko-Methodskih zidara u Zagrebu; U Opatiji, od M. Ogrizovića; Istarski sokolovi; Bilješke o Istri.

U drugom dijelu ima krasnih prinosa osobito od naših spisateljica, koje zauzimlju odlično mjesto.

Kalendar je urešen krasnim slikama i svim, što naj veći kalendari imaju.

Cijena je broširana K 1.60., a tvrdo uvezana K 2.

БИЉЕШКЕ. — ВИЉЕШКЕ.

КНИЖЕВНОСТ I УМЈЕТНОСТ.

Savremenik. Posljednja njegova sveška je određena samo za dramu *Milana Begovića* G.đa Walewska.

Nuova Rassegna. U svesci za maj i jun koja donosi radnje, studije i bilješke o talijanskoj, srpsko-hrvatskoj, engleskoj, franceskoj, rumunjskoj, novogrčkoj, flamskoj, njemačkoj, ladinjskoj i argentinskoj literaturi ima: literarna slika o našem pjesniku *Antunu Tresiću Pavičiću* od Stjepka Ilijića iz Mostara; prijevod *Pjesme guslareve* od S. Domića; *Grijeh popa Jaka*, crnogorska sličica iz knjige „Proste duše“ Sava P. Vuletića, od gosp. Umberte Griffini; *Memento Slaviji* pok. Sundečića od Josipa ot Paitoni; prijevodi četiriju pjesama Heresa de la Manaia (M. Begović), koje prevoditeljica mnogo hvali, od g. U Griffini.

† **Giuseppe Giacosa.** Prošle nedjelje umro je ovaj pisac teatralnijih komada, koji je odvojio u svojoj struci u Italiji.

Intelektualni pokret u Franceskoj. *Le Romancers Scandinave* od Leona Pineaux (Leraux 1906.). Pineaux, jedan od mnogih uglednih učenika Gastona Paris, pisac dviju učenih svezaka komparativne literature o *starim skandinavskim pjesmama*, ovim djelom obdario nas je lijepom zbirkom naj-

ljepših narodnih pjesama danskih, švedskih i norveških. Prijevod je iz originala lijepo uspio i možemo slobodno kazati, da nam ovaj pribrani *romancero* daje tačnu ideju o poeziji, u kojoj odsjeva skandinavska duša od starih vremena pa do dana današnjega. Epski napjevi Skalda, koji se i danas pjevaju u švedskim šumama, po norveškoj hridi i na Feroerskim otocima, odnose se na razne epoке, a mogli bi se razrediti u tri razne kategorije: 1. *Mitološki napjevi*, u kojima su nam opjevana stara božanstva i junaci sa svojim raznim zgodama i nezgodama. Odvojili su osobito napjevi o prirodnim duhovima, Elfa, Nikse i Trola, jer su postali iz jedne direktne vizije u prirodi i još žive supersticije. Borba između ljudi i duhova, njihove međusobne veze, gdje pobjeđuju sad jedni, sad drugi, stvara dramske epizode, te u njima muzika vrši veliku ulogu. 2. *Napjevi historički i legendarni* opisuju nam veoma živahno okrutne i krvne običaje srednjega vijeka. Otmica djevojaka i žena na dnevnom je redu, a posljedica borbe ubojstva, samoubojstva. Ljudi su odvažni, snažni i zlobni, žene vjerne, ljubomorne i preduzetne. Interesantna je pjesma o *Osvetnom maču*. Neki Petar gleda osvetiti svoga oca, kog je umorio danski kralj. On se najprije savjetuje sa svojim mačem:

O mon épée, ne veux-tu pas m' aider ?
N' ai d' autr' parent à qui j' puiss' m' adresser !
(O moja sablja, zar mi ti ne ćeš pomoći ?
Nemam druge rodbine, kojoj bi se utekao.)

I mač ga savjetuje, da mu srce bude tvrdo i nemilostivo. Petar ubija kralja i cijelu mu porodicu te i posljednje kraljevo dijete presječe na dvoje, jer mu bješe zaprijetilo nebesima, i tada umoran mač kaže svome gospodaru :

C est de ton sang maint' nant que j'ai envie !
(Za tvojom krvi sad ja žegjam.)

Čudnovata je ova šekspiraska psihologija o grizodušju kod varvarstva.

3. *Junački napjevi* većinom su XV. i XVI. vijeka. Malo po malo nestaje okrutnosti i sile, nježnost i melanholija prevladuje. Skaldska je poezija postala većinom deskriptivna, sentimentalna i bujna kao u lijepim ovim stihovima :

Son con est blanc comme la blanche hermine,
De la colombe elle a les yeux.
Et dessous sa couronne, tels de fils d' or
Pendent si longs ses blonds cheveux.
(Vrat joj je bió kao bijeli hermelin,
Golubinje ima oči
A pod njenom krunom vise
Zlatne žice dugih i plavih njenih kosa.)

Ovo je djelo *Pineaux*-ovo velike vrijednosti, jer nas je upoznao sa narodnom dušom i običajima narodâ romantičnog sjevera u prošlim vremenima.

† **Hans Auer**, gradilac švajcarskog saveznog doma u Berni, saradnik profesora Teofila Hansena u Beču i njegov asistent za klasičnu arhitekturu u Akademiji Umjetnosti, pak profesor za građevne struke u državnoj industrijskoj školi u Beču, zatim u Berni, rođen u Vedesvilu 26. aprila 1847. umro je u Konstanci u noći pred 30. avgustom.

NAUKA I KULTURNE VIJESTI.

† **Jovan Belimarković**, srbijanski ratni ministar od 1868. do 1873, junački vođa u ratovima 1876-78. a nadalje pri osvojenju Niša, regenat s Ristićem i Protićem za maloljetnosti kralja Aleksandra, a od ovoga skinut s te časti državnim udarom 13. aprila 1893, biogradanin rodnom, umro je u Biogradu 29. avgusta u 78. godini života.

Astronomija. Budućnost sunca. Neki su astronomi bili kazali, da je sunce već izgubilo nekadašnju svoju silu i malo po malo da se ugasi. Lord Kelvin, Newcomb, Ball, auktoriteti u ovoj stvari, tvrde, da je sunce već istrošilo polovinu svoje snage. Profesor See, upravitelj Kalifornijskog opservatorija, protivnog je mišljenja. Po njemu je sunce stoprv na početku svoga djelovanja, a njegova će se snaga razviti stoprv u budućnosti. Njegova se teza oslanja na matematičnim računima. On dokazuje da milijuni isteklih godina, kako tvrdi G. H. Darwin o sunčanom sistemu, nijesu drugo već jedna netačna dedukcija radioaktivnosti koja se očituje u cijeloj prirodi. Sunčana djelatnost, on nadostavlja, ne visi o radioaktivnosti, već o gravitaciji. Ne samo sunce, već i većina zvijezda stajačica, imaju još više od polovine topline sakupljene u sebi. I baš ovaj zakon akumulacije topline tačno je počeo See. Ovaj zakon bez dvojbe postoji za sve zvijezde. Seeovi kalkuli od prevelike su važnosti, i nema sumnje da će dati povoda novim istraživanjima. Konstatujemo za sada, da nas tješe, da ćemo još za nekoliko milijuna godina uživati i diviti se lijepom našem suncu.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Природне znanosti.

Okamenjena lješina. Ovih se dana javnijem ličenjem prodala znamenita iskopina, a to je okamenjena lješina Indijanke, koja je izvadena iz mjedenog rudnika u Kukvi-Kamati u zagorju Kalame (Antofogačka), gdje je zaglavila i to mnogo stotina godina prije, no što je Kolombo otkrio Americu. Tijelo se iskopalo novembra 1899. u dubini od 6 noga i pô ingleskijeh, a bilo je pokriveno grohotom i metalnom zemljom i nije se našlo nipošto pokvareno i u potpunoj formi, kako kad je bilo zasuto. Tijelo se sačuvalo bez znatnijeh promjena. Koža nije se ni zgrčila niti otekla, šupljice tamo i amo mogu se još raspoznati, a muskulatura pojavljuje je se vrlo jasno, što više može se raspoznati smrtna muka, koju je žena podnijela, po usnama, koje su bolno iskrivile i po napetijem obrvama. Suha vrućina onoga kraja i znamenita sadržina sulfata i mjedenog klorata tla pretvorila je tijelo u mumiju. One kovinske sastojine napojile su i utvrdile meso na lješini. Tako je malo po malo tijekom vremena postalo ono što mi danas vidimo, okamenjena staničnina (pletež ćelija) velike tvrdoće.

Iskopina svojom bojom naliči bronzi, koja ima debelu patinu. Zelenilom su omašteni i komadi lāmina krzna, kojijem je nesretna rudarica u doba odavna prošlo bila omotala noge; tako isto i razno orude, koje se našlo kod nje: ostaci košarke, malj i kamene lopate, nekoliko zašiljenijeh komada drva i rasparana poljska torba, oruda, koja su kamenog doba i znamenite savršenosti.

Mrtvo tijelo teži samo 0 ingleskijeh funti, a ima srednju veličinu. Teško je da se ustanovi doba, kad je zagla-

vila nesretnica; svakako to je bilo u prešpanjolsko doba, jer se je po dolasku Španjolaca običavalo već bronzano mješte kamenog oruda.

— *Brzjav bez žica.* Marconi je dokazao, da je moguće preko oceana telegrafisati bez žica, kada je upravo poznati pozdrav Roosevelta kralju Eduardu VII. Nije bilo sumnje da je nastalo novo doba saobraćaja među novim i starim svijetom; i Markonijevo društvo svagdan je slalo brzjavom bez žica naj novije vijesti londonskom *Times*-u. Ipak ovo preduzeće nije bilo dugotrajno, a to stoga jer atmosferične struje višekrat su zapriječile saobraćaj, i pitanje je trebalo opet proučiti. Mnogi su se dali bili na ovaj posao, a De Forest i Fessenden regbi da su donekle i uspjeli. Prof. Fessenden došao je do uvjerenja da se glavna zapreka ima pripisati akciji sunčane svjetlosti i nazočnosti bezbrojnih materija u atmosferi koje upijaju i smanjuju intenzivnost komunikacije. Ove materije nijesu svugdje jednako razdijeljene.

Konstatovano je na primjer da je komunikacija lakša sa istoka put zapada, nego obratno. Svakako još će proći vremena, dok se brzjav bez žica potpuno usavrši.

— *Eksplozivna prašina.* Poznato je, kakve nesreće prouzrokuje eksplozija prašine u rudokopima. Ingleski hemičar Watson Smith dokazuje, da jednaka pogibao postoji i u prašini od mûke, sladora, oriza i čade, koja u nekim posebnim prigodama može jednako eksplodovati poput pušćanog praha. Ovo je vrlo znamenito za industrijalce, koji će bez sumnje nastojati iz toga izvaditi kakvu korist; a trgovci bi morali pripaziti na svoja hraništa e da se slučajno eksplozija ne bi dogodila.

Liječništvo.

Žuta groznica. Dr. Goldi u Brazilu, nakon dugog iskustva i proučavanja žute groznice, dao nam je jednu novu teoriju. On je pronašao, da ima preko 300 različitih *mosquitos*, od kojih 49 pripadaju Evropi, 87 Africi, 94 Aziji, 38 Australiji i 100 i neki Americi. Samo su tri vrste od svih ovih u vezi sa kužnim i pogibeljnim bolestima. Dr. Goldi tvrdi, da žutu groznicu ne prouzrokuju bakterije, već otrov uštrcana u ljudsko tijelo od nekih vrsta *moskita*. Uz poznata preservativna sredstva Dr. Goldi misli da se može postići dobar rezultat pomoću seruma izvadena iz žlijezda ovih kukaca.

Higijena. Njega zubi. Dr. Fran S. Gundrum. Zagreb. Tisak M. Scholza 80 str. 110. Cijena 1 K.

Ocjena. Ovoj knjižici moramo na svaki način priznati, da se može ubrojiti među dobre higijenske *narodne* radnje, jer ona na stalnim činjenicama spaja razumno ograničenje sa prijaznim i jasnim raspravljanjem, kloni se svake pretjeranosti te svugdje daje spoznati, da je g. pisac vješt, naučan i mudar liječnik.

Poznato nam je uopće da danas većinom u gradovima ljudi vrlo mnogo pate od zubobolje, te slabo se kogađ nađe, da ima dobre i zdrave zube. Tomu je mnogo krivo uživanje raznih za zube škodljivih stvari kao i slaba *njega* zuba. To zanemarenje njega dolazi većinom odatle, što društvo ne zna, koliku važnost imaju zubi kod ljudskog tijela, te da se uzrok mnogoj unutarljivoj bolesti imade pripisati bolesnim zubima, koji nijesu u stanju da hrane kako treba prožvaču.

Na dalje mnogo se griješi i pri samoj *njezi*, jer se ne zna, pa se raznim škodljivim materijama — preparatima

— zubi još više kvare. Ne ćemo li da nam naraštaj pati od nezdravih zuba, nastojati nam je, da našu omladinu u tom pogledu odgajamo a imenito *žen-skinje* kod kojih su zubi zdravi i važan sastavan dio *ljepote*.

Ova knjižica u svima pitanjima o zubima pruža pouzdane pouke, te je možemo svakome naj toplije preporučiti.

— Veliki Stvarni narodni domaći učitelj po *V. Pelagiću* uredio *P. A. Šesto* izdanje. Komisiono izdanje srpske knjižarnice *Braće M. Popovića*. Novi Sad. 1906. 80 str. I-XVI i 761. Cijena 6. kr.

Pravo nam je veselje to, što svakog našeg čitaoca smijemo uputiti na knjigu koja je naj ljubaznije napisana, te vrlo poučna tako, da se u naj boljem smislu može nazvati „*narodnom knjižicom*.“

Djelo ovo zasnovao je sad već pokojni narodni rodoljub *Vasa Pelagić*, a na novo uredio *P. A.* Isti dakle govori kako iz iskustva, tako i iz sveopće narodne naobrazbe, kojoj se vada priključuju i premnogi praktičari liječnici.

Dakako novoga ovdje nije se moglo, a nije ni trebalo da se dade, ali svaki domaćin i svaka domaćica može sebi lako i ugodno da pribavi i utubi rezultate — uspjehe privatne *higijene* sve do granice javne zdravstvene njega.

Kazivanje razumnijih pouka polazi od tkiva te prelazi na sastav i uzdržanje organa, na hranu i njenu hranjivu vrijednost, na piće, vodu i zrak, proces disanja i njegu kože, na odijelo i kretanje, na djelovanje zemlje, za vrijeme na gradnju kuće, sobni namještaj i grijanje, te svršuje sa školskim prostorijama.

Na žalost, na žalost, — a ovaj vrući uzdah ne zatajiva ni sam g. pisac, —

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

sarazmjerno su u stanju vrlo malo ljudi i obitelji da se drže ovdje istaknutijih naj korisnijih i naj nužnijih pravila; žali bože, i g. piscu pomalja se „*socijalno pitanje*“ baš skoro i duboko „*u zdravstveno njegovanje za narod naš.*“ Upravo valja u naj boljem slučaju da se predusrete s pomoću općina i država samo pojedine vapijuće smetnje.

Kome su pako bogovi darovali osrednjju, ili samo dovoljnu sreću, taj nek čita ovo *narodno evanđelje* i nek se vlada po njem, pak se zaista ne će kajati.

Milan Pavlov Jovanović. Vukovar.

Alfred de Musset od Adele Colin. Poznato je da je Adele Colin kroz posljednjih 10 godina pjesnikova života bila na neki način upraviteljica i čuvarica Alfreda de Musseta. U 90. godini svoga života, pošto je bila sretna da bude nazočna inauguraciji spomenika svomu gospodaru u „Franceskom Kazalištu“, htjela je sakupiti prije smrti svoje uspomene i razna pisma simpatičnog pjesnika. I ako nam ovaj svezak ne otkriva ništa novo, ipak napunja nas nekom melanholijom i sućuti prema bijednom pjesniku. Žalimo Musseta, ne jer je mnogo ljubio, već kao žrtvu moralnih i fizičnih boli. Kroz ovo 10 posljednjih godina on je bolestan, pod pritiskom čestih i dugih kriza halucinacije i ludila. „*On je osjećao potrebu da ga se ljubi; i reklo bi se, kao da je bio ovo jedini cilj njegova života.*“ Ove riječi Adele Colin u pismu upravljenom Mussetovoj majci, u kome joj priča posljednje časove sentimentalnog pjesnika, naj bolja su karakteristika cijeloga Musseta.

La Clef de „Volupté“ od Christiana Marechal-a-Lamennais i Victor Huga. Ove dvije studije vri-

jednog ovog profesora zamišljene su na istom planu i otkrivaju nam istu metodu. Ovo nije samo jedna literarna kritika, već također i biografična kritika.

„*Volupté*“, je glasovitog Sainte-Beuve-a roman s ključem. Svaka je osoba u njemu portret. Amaury je Sainte Beuve; M. i Mme de Couën predstavljaju Huga; Elie-a, Lamartina; Hervé-a, Lamennais-a; Maurcie-a, Beranger-a. O ovome nema sumnje; jer nam je pisac nekom dubokom analizom stranicu po stranicu predstavio. Ne interesuju nas toliko ovi razni portreti, koliko sama drama, u kojoj vrše ulogu žive ličnosti. Ako se Sainte-Bouve želi povratiti vjeri svoje mladosti, treba da toj pojavi tražiš provodiča u gospodi Viktor Huga. „*Ljubiti i biti ljubljen*“, ovo je bila cijena Saint-Beuve-og obraćanja. Lamennais bio je samo voda, od koga će se kasnije nekako divljački odstraniti. Intelektualni život Saint-Beuve-a nije bio onda drugo već odsjev njegova sentimentalnog života. Svakome je poznata žalosna historija ovog života. Zbog lića, ideja i strasti, koje igraju ulogu na ovoj pozornici, očevidno je da *Volupté* pruža tajnoj historiji romantičizma, od 1827. do 1835., dokumenat prvoga reda.

Povjest veza Lamennais-a i Viktor Huga vrlo je zanimiva, a jamačno je vrednija od tajne povjesti. Saint-Beuve-a. V. Hugo kao mladi pjesnik bio je monarhista i hrišćanin. I ako ga je Chateaubriand bio pritegnuo k vjeri, Maréchal nam očevidno dokazuje, kako je Lamennais stvorio od Huga hrišćanina. Hugo je bio onda 1822 i 1823., iskreni katolik. On je onda u velikom zanosu za piscem djela *L'Essai sur l'indifférence* kazivao javno, da treba društvenim preporoditeljima

„samo jedno sredstvo, krst; samo jedan vez, Bog.“ On je i više uradio: on je htio svesti romantičnu svoju revoluciju usporedo sa neo-katolicizmom Lamennais-a. Htio je biti pjesnik-prorok, i pred noge Lamennais-a stavlja novu literaturu. Revolucija 1830. g uništi ovaj zanos. V. Hugo misleći da treba birati između Boga i slobode, zabacio je katolicizam i pristao je uz slobodu. Žalosno je da je vjerski razdor nemilo urodio i prijateljskim razdorom. A naj žalosnije je pako, da je Hugo dopustio svome sinu Karlu, da se uvredama nabaci na Lamennais-a, god. 1848.

L. R.

Žene drugoga carstva, od Fridrika Loliée. Ako jednom dvoru treba lijepih žena, naći će ih na pretek u dvoru drugoga Carstva. Dosta da pogledamo djelo ovoga pisca, pa ćemo se diviti reprodukciji slike, koja nam pokazuje caricu Eugeniju i njene počasne dame i ostaćemo gotovo zapanjeni. Izgleda nam čudnovato, da je carski franceski dvor bio na onaj način pristupačan stranom elementu i egzotičnom uticaju. Kolonije poljske, španjolske, talijanske, ingleske i američke brojno su bile zastupljene. Među zvijezdama, koje su odvojile na pariskom nebu, treba spomenuti onu čudnovatu groficu de Castiglione, fatalne i nadnaravne ljepote, vješte svim jezicima, u prijateljstvu sa cijelom diplomatskom Evropom; i gospodu de Solms, koja je bila gospođa Ratazzi, a umrla kao gospođa Rute, živjela 50 god., a napisala 50 svezaka; treba još napomenuti i princezu de Metternich, groficu Walewsku, de Pourtalès, Le Hon, i ost. a između svih ovih lijepa prikaza dobre princeze Matilde, koja je znala oko sebe okupiti jednoga Gautier-a, Taine-a, Sainte-Beuve-a,

Feuillet-a, About-a i tolike druge! Sve ove biografije od F. Loliée-a vrlo su zanimive i pružaju nam vjernu sliku ne samo ondašnjeg franceskog dvora, već i pariskog društva za doba drugoga Carstva.

Geografija.

Megjunarodno opservatorije na Vezuvu. Na jednoj izgrbini na postranku Vezuva opstoji od nekoliko godina opservatorije, koje je podigla vlada italijanska. Za mnogo godina upravljao je ovijem zavodom pokojni profesor Palmieri, koji je bio na glasu kao valjan radenik u ovoj struci. Ali prigodom ovogodišnje erupcije došlo je na vidjelo, da je zavod u vrlo lošem stanju, jer nije snabdjeven potrebitijem stvarima; pokućstvo je kukavno a nema mnogo posve potrebitijeh sprava. Koliko je sadašnji upravitelj zaslužio divljenja svijeta, što je odvažno i ustrajno ostao na svom mjestu za velike erupcije aprila o. g., toliko se žestoko prigovara administrativnijem vlastima, što su teškom nemarnosti zapustile ovo opservatorije i laboratorije, koje je nesumnjivo najzanimivije cijeloga svijeta. U zavodu nema na primjer sprava za kvalitativne hemične analize. Ta nestašica je posljedica kukavne dotacije koju administrativne vlasti doznačuju zavodu. Ovijem pitanjem bavi se dio štampe u Italiji, u Češkoj i u Njemačkoj. „Nuova Antologia“ više puta je pisala o tome a prof. Stoklasa u Pragu napisao je članak predlažući, da se utemelji na Vezuvu međunarodno opservatorije, kao što je internacionalna biološka stanica u Napulju, koje je provodič bio Nijemac učenjak a pruska vlada prva za nju dala novce. Ali „Kölnische Zeitung“ protivni se tomu prijedlogu tvrdeći, da bi više

koristi bilo, kad bi se iz daljega sve oko Vezuva podiglo mnogo stanica za sismografska opažanja. Sada po nje-mačkim novinama raspravlja se ovo pitanje.

Industrija. Svijeća wolfram. Wolfram i molybden počeli su se upravljivati za zažarene svijeće mješte osmiuma i tanta-la. Svraća se osobita pažnja na žicu od wolframa, jer ona daje preko tri puta veću svjetlost od žice od uglja. Nova svijeća biće ne samo jevtinija, već i tvrda. Na nju ne djeluje zra-čna struja, kao na svijeće sa žicom od uglja. I wolframova svijeća ima nekih svojih nedostataka, ali nema sumnje, da će se ona brzo usavršiti i svestrano upotrebljavati.

НОВЕ КЊИГЕ. — NOVE KNJIGE.

Јово Томић. Кад је спаљено тело св. Саве. Београд Штампарија С. Николића 1906.

Јов. Н. Томић. Још једном о Алек-сандријском питању (Одговор. Г. Др. Лују Војновићу). Београд. Штамп. С. Николића. 1906.

— *Српско Краљевско Народно По-зориште.* Позоришни Годишњак. Сезона 1905-6 године. Службено издање. У Бео-град. Штамп. К. Грегорића и др. 1906.

Трговачка Школа Београдске Тр-гогачке Омладине. Извјештај за 1905-6. Београд. Штамп. Димитрије-вића. 1906.

Milan Begović: *Gospođa Walewska.* Drama u 5 činova. Zagreb 1906. Izda-nje hrvatske knjižare i industrije Pa-pira (Lav. Klein). Cijena K 150.

Filip Lukas: *Utjecaj prirodne oko-line na stanovništvo Dalmacije* (anthro-pogeografska studija) sa 4 priloga. U Dubrovniku. Štamp. Degiulli i dr. 1906.

Prof. Giuseppe Gelcich. *Il Conte Giovanni Dandolo e il dominio venezia-no in Dalmazia nei secoli di mezzo.* Dall' Archeogr. Triest. Triest Tip. G. Caprin. 1906

A. Schmalix. *Führer durch die Bocche di Cattaro und Umgebung.* Mit 60 Illustr. Federz. von Ida von Lasser-Semalix und einer Karte. München und Brixen 1906. Preisvereins-Buchhand-lung in Brixen.

СПОМЕНИЦИ ДУБРОВАЧКИ

објелодањује А. ВУЧЕТИЋ.

Исправа којом је република 1358. г. дала налог својијем посланицима да склопе уговор с Људевитом I., краљем угарским и коју овдје доносимо, занимива је што се тиче материјала и вањштине. Она је написана на по арка дебелог папира дуга 0·56 м а широка 0·30 м. С једне стране написан је за $\frac{3}{4}$ од ријечи: *In nomine* до *che voi savite*, а друга страна сва од: *mo e sempre* до: *dredo li companij*.

Исправа је била пригнута преко ширине у четверо, пак преко дуљине на пола, тако да с поља остане празнина ненаписана. Затим далеко од крајка папира с једне и с друге стране ширине виде се два реда пропаре, кроз које је била увучена папирната врпца, те са великијем печатом по сриједи затвараше исправу. Печат под папиром је цио; то је печат (велики) републике: Свети Власиј испред три куле; средња виша; повише друге двије по једно слово *S. B.* (*Sanctus Blasius*): на около натпис: † *SIGILLVM COMVNIS RAGVSII*. На крајевима висине по вањски ред пропара за врпцу, која је била затворена трима малим печатима зеленог воска; печатима тројице ректора.

2. Друга је исправа, написана латински, од Сигисмунда краља угарскога од 29. новембра 1410. По уговору од године 1358, о којем смо подуље разложили прије, били су се обавезали Дубровчани да ће плаћати краљу угарском годишњи данак од 500 дуката. Они бјеху остали дужни за осам година четири тисуће дуката за вријеме од године 1402 до 1410. Данак се имао плаћати сваког 15. марта. Стога Дубровчани у једампут пошаљу краљу по својим посланицима Рафаилу Бући (?) и Михајлу Рестићу (?) речени износ за рок од 15 марта 1402 до 15. марта 1410 и краљ им стога издаде примницу, коју садржи ова исправа.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

У њој је назначен рок плаћања т. ј. дан 15. марта. који уговором није установљен.

1.

Република дубровачка дава својим посланицима митрополиту Сараки и друговима налог за склопљење заштитног уговора с краљем угарскијем Људевитом I. Дубровник 11 априла 1358.

In nomine domini amen. et beatissime Blasio martire. Chorendo anny domini M.III.LVIII die XI de mense aprilis. Questo sono li ehapitolly che sono presi per la imbasada.

1. In primo a responder a quello che semo chlamadi per misser lo Re.

2. di defender la libertade dela tera et abiando defeso la libertade de la tera a sometter la tera a lui et se a luy non se porà et vuy la sometè a luy et a so filio maschollo ovel femena cholly paty infra seri(t)tiy ouel a so uero filio de so frar Stefano vr (?) e questo lagemo de la in go. in lo albitrio delly ambaxsador(i).

3. Quando auerè defeso la libertade che li debiem o tur (?) lo laudo in santa Maria tre fiade all ano.

4. Che lly debiemo tur la bandira dela sua arma ouel insenna.

5. De dar lly tributo all anno de pp. M. in go lo men che uoy porave.

6. Se misser lo Re armase in le tere de Dalmaçia delly homeny delle tere de Dalmaçia sença suo soldo che nuy li demo de galie X. che armara. 1. . et se . . . pluy armara, de non dar pluy de vna et che non siemo tenudij ad andar in hoste per tera in niguno lugo et se misser lo Re armase algune gallie a suo solldo in le tere de la Dalmaçia posa meter bancha a soldigar. 1. gallia a chuy vora tur lo soldo de sua volentade et sello uolese soldigar gallie a sue spese che fese numero de gallie XXX. in su, che nuy li demo. 1. gallia a nostre spese et se fese de XXX in su, de non darlly pluy de. 1. gallia e questo sia in albitrio delly ambaxsadorj, se lly porà hotenir delle X. vna ouel dele XXX l'una et a quello che porà mello hotenir pur che sia vna gallia.

7. Se uolese o barcha per modo de churir o de in baxdada, che llo aŕme a soie spese et a so soldo et che non uada fora del colfo.

8. Se llo Re vinerà alla tera, posa venir con persone C., pero non pluy e che nuy li siamo tenudi de dar lly pasti III in go.

9. Se misser lo Re domandase ambaxsada, che lly . . . della tera, che lly ambaxsadori II posa consentir de mandar ambaxsada de II. anny in su.

10. E che nigrun ambaxsadorj de quelly, che se trouera sauy in chorte, non posa fauelar sollo, saluo cholla magor parte delly sauy a misser lo Rex.

11. Ser Sauin de Bonda, Ser Marino de Bona, Ser Giue de Tidiuso, Retori de Ragusio, cholly XV de jontadi a frar la chomesione, chometemo a uoy ambaxsadori inf . . . lo arçueschou. Ielia de Saracha et ser Piero de Ranina e ser Giue de Bona et Ser Giue de Pauli de Gondolla et Ser Giue de Çreua nobilly et çitadini nostri ad andar a Misser Aluiso Rex da Ugaria a saludarllo per parte della terra chollo plu bel mudo che uoj savite.

(С друге стране).

mo e sempre x. . . possa con nuy et ally nostry faty questo sie quello che uolemo de misser lo Rx.

f. 1. che mis. lo Rx ne sia tenuto a defender de hogne persona per mar e per tera.

f. 2. Lo regimento della terra che sia delly çitadiny in chomun secondo la nostra vgança.

f. 3. La guardia della tera che sia delly homeny della tera in chomun.

f. 4. Li statuti et ordine et vgançe che sia in nostro uoler ad achrescerlly et a minuir.

f. 5. Lo introido e gabelle del chomun sia in albitrio delli çitadini a despensarllo

f. 6. Reconfermar tuto quello che nuy posedemo.

f. Se alguna persona sotomesa a ms. lo Re auese question con alguno Ragusio onel lo Ragusio con essay, quello che domanda debia andar allo Iudex dello suo debitor, saluo se lle

persone se trouase de fura de Ragusio, là che fose fato lo contrato, là sia tenuto a responder. Veramente sia trato de questi paty Dalmaçia de Soura et de Sotta e Bosna e Chelmo e Çeta et tute queste tere e prouinçie Romagna ally primy paty delly nostry statuty che auemo con essay.

f. 8. Se misser lo Rx auese guera con Veneçiany onel con Schlanonia che nuy posamo vgar in questy luy cholle nostre merchatantie et elly annuy cholle lor. Schauonia se intenda quello che adomena lo imperator de Schauonia. Questi VIII chapitoli de soura segnadi f. uolemo che sia fermj.

9. E del fato della Pulla se uoy posay hotenir che nuy posamo ugar in tempo de guera che le nostre merchatantie e se non, sia in vostra albitrio.

10. Che nuy siemo franchy per hogno lugo, che misser lo Rx adominarà, chusy li merchatanty chomo le lor merchatantie, et che elly siano franchy a nuy per lo simel modo, et se non se porà hotenir la franchigia, che chusy chomo ly nostry sera tratadi in le merchatantie, chusy sia tratade le merchatantie delli Hongari quà; e questo sia in lor albitrio a far lo mello che savera.

11. A preso dello chapitollo de conseruar lo nostro posidio debia domandar Lagosta et la Mileda, et se hotenir non porè, domandè Lagosta de graçia per lo chomun de Ragusi, et la Mileda de graçia per la ragon dala glegia colle vgançe antige e questo sia in lor albitrio.

12. Dello fato dello merchado de Narente, che sia alla antiga vgança, che se debia dar lo quanto dello salle et lo digemo del uino; et se uoy non pore far, fage llo de pregera, et se misser lo Re non uolese consentir, sia in albitrio delli ambaxsadori.

13. Questo chapitollo sia in uostro albitrio de vuy ambaxsadori, a domandar de misser lo Rx la prima le ragon nostrò che auesemo de pitaura; e se misser lo Re domandase, che se la nostra antiquitade, uuy pore dir, che se Draçeuïça e Chanal e Tribigna.

14. Anchora domandè a misser lo Re che ne dea quello che ne de misser lo imperador de Schlauonia chomençando de Churilla la marina infin a Stagno et questo sia in albitrio delli ambaxsadori.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

15. Anchora domandè a misser lo Re, se uoy lo uederè ben exposto a domandarly delle chose che llo posidemo in tera se marina et in mar çoie la Chraina e lle Ysulle in mar e questo sia in uostro albitrio.

17. Anchora debiaty tenir lo melor modo che uoy pode per conseruare per lo melor modo che uoy pore chollo imperador de Schlauonia a conseruar la tera e lle posesion e lle merchantantie e lly merchatanty nostry e questo remana in uostro albitrio.

18. E se altre chose hochorese le qual non sono sehrite onel chomese, le qual parese grauose, debie notificar alla terra però repartir de lla fina che resposta auere dela tera.

19. E se alguno delly ambaxsatory se infermase in la uia, quello che Dio çesse, sia in albitrio delli altri ambaxsadori de spetarllo o de lasarllo; niente men varido lo infermo, sia tenuto de andar e siguer lo viago dredo li company.

Пријевод.

У име Господње. Амин. И преблаженог Власија мученика. Текући господње годиште 1358, дне 11. мјесеца априла. Ово су главе, које су примљене за посланство.

1. Да се одговори на оно, за што смо позвани од господина Краља.

2. Да се обрани слобода отачбине, а пошто се она буде обезбједила, да се подложи њему; а ако се не узможе њему (самом), а ви је подложите њему и његову сину или женској под ниже забиљежене увјете, или његову правом синовцу од брата Стефана; а ово остављамо одовле ниже на вољу посланика.

3. Кад будете обезбједили слободу, да му имамо појати молитву у Госпи Великој три пута на годину.

4. Да имамо вијати заставу његова знамења или грба.

5. Да му се даде годишњи данак од тисућу перпера у ниже, како боље узможете.

6. Ако би господин Краљ кўпио војску по Далмацији од људи из Далмације без његове плате, да му ми дадемо једну на десет галија, што би он оборужао; а ако их оборужа више, да му се не даде више од једне и да нијесмо дужни да идемо у војску по

462

суху никуда; а ако би госп. Краљ оборужао неколико галија на своје трошкове у Далмацији, да може унајмити једну галију, коју ће моћи плаћати по вољи, а ако би хотио унајмити галија на своје трошкове, које би биле 30 галија на броју, и више, да му ми дадемо једну галију на своје трошкове, а ако би оборужао више од тридесет галија, да му не дадемо више од једне галије; а ово нека буде по вољи посланика, ако узмогу постићи једну на десет, или једну на тридесет и оно што узможете боље постићи, да само буде једна галија.

7. Ако би хотио или лађу као улака или посланике, нека је оборужа на своје трошке и на своју плату и да не иде изван мора.

8. Ако краљ дође у (нашу) земљу, да може доћи са 100 лица, али не са више, и да смо му ми дужни дати од четири стотине оброка на мање.

9. Ако би господин краљ тражио посланство може пристати да се пошаље посланство од двије године на више.

10. И да ниједан посланик, који се нађе у двору не смеје на само говорити г. Краљу, него с већим бројем савјетника.

11. Госпар Саво Бонда, госпар Марин Бона, госпар Ђиво Тудиси, кнезови Дубровачки, заједно с 15 одборника за састављење налога, вама посланицима, Госп. надбискупу Илији от Сарака и госп. Перу от Ранина и госп. Ђиву Павлову Гондоли и госп. Ђиву от Црева, племенитијем грађанима нашијем, налажемо да отидете у Господина Луја, краља угаскога, да га поздравите у име отаџбине нај љепшијем начином што знате.

(С друге стране :)

. и свећ узможе с нама и у нашијем стварима, ово нека буде, што хоћемо од госп. краља.

f. 1. Да господин краљ буде нама дужан, да нас брани од свакога лица по мору и суху.

f. 2. Влада отаџбине да буде у опћини грађана уопће по нашему обичају.

f. 3. Да заштита отаџбине буде у опћини људи нашинаца.

f. 4. Да нам буде слободно повећати или смањити статуте, ред и обичаје.

f. 5. Да буде слободно грађанима уређивати приходе и намете опћинске.

f. 6. Да (краљ) потврди сву нашу државину.

f. 7. Ако који поданик краљев узима коју парбу с каквијем Дубровчанином, или Дубровчанин с њим, они који тражи, да има отићи у суца свога дужника, осјем кад би се лица наша изван Дубровника, ондје гдје би склопљена била погодба, ондје да је (дужник) држан одговарати. Управ има бити изузета из овијех погодаба Горња и Доња Далмација и Босна и Захумље и Зета и све ове земље и покрајине Романијске (да остану) по првијем погодбама нашијех статута, што имамо с њима.

f. 8. Кад би г. Краљ био у рату с Млечићима, или са Српском земљом, ми да имамо право трговати нашијем тргом у овијем крајевима а они у нашијем. *Sclavonia* разумијева се оно чим господује српски Цар. Ово осам глава горе забиљеженијех са *f*, хоћемо да буду углављене.

9. А што се тиче Пуље (*Apulia*), ако можете постићи, да ми у доба рата можемо трговати нашијем тргом, добро, ако не оставља се Вама слободно.

10. Да ми будемо слободни по сваком мјесту, гдје господује г. Краљ, толико трговци, колико тргови, и да они једнако буду слободни у нас на сличан начин, и ако се не узможе постићи слобода, да како се буде поступало с нашинцима гледе тргова, тако се поступа и са угарскијем трговима овдје; а ово нека буде Вама слободно да учините како боље узумјете.

11. Растрављајући о глави да придржимо нашу имовину, треба да тражите Ластово и Мљет; а ако не узможете то измолити, тражите Ластово из милости за опћину Дубровачку и Мљет из милости с разлога са старијијем обичајима; а то нека Вам буде слободно.

12. Гледе тржишта Неретванског, да буде по старом обичају, да се има давати онолико соли и онолико вина; а ако не узможете учинити, молити; а ако г. Краљ не усхтије пристати, слободно је посланицима.

13. Ова глава нека буде слободна Вама посланицима, да тражите у г. Краља наша права, што би имали повише Питауре (*Epidaura*, протумачено је одговором на упит краљев); а ако

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

би г. Краљ запитао, што је наша старина, Ви можете казати, да је Драчевица и Конавље и Травуња (Требиње).

14. Још тражите у г. Краља, да нам даде оно што нам је дао г. Цар Српски, почињући од Курила, Приморје до Стона; а ово нека Вам буде слободно.

15. Још тражите од г. Краља од Стона до *Ovimi* и По; а ово Вам је на вољу.

16. Још тражите у г. Краља, ако опазите, да је добро расположен, и питајте нашу имовину на суку, на приморју и на мору, то јест Крајину и отоке у мору, а то нека Вам буде на вољу.

17. Још треба да на нај бољи могући начин настојите сачувати (везе) са српскијем Царем, сачувати државину и земље и тргове и наше трговце; а то нека Вам буде на вољу.

18. А ако би требало другијех ствари, које нијесу писане ни наложене, које би се чиниле теготне, имате извјестити владу а (не можете) отпутовати од тамо прије но што примите одговор од владе.

19. А ако би се на путу разболио који од посланика, што не дао Бог, нека буде слободно осталијем посланицима причекати га, или оставити га; болесник ипак, кад оздрави, дужан је отићи и наставити пут за друговима.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А